

HIRVATİSTAN'DA YAŞAYAN ROMANLARA YÖNELİK TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜK İHLALLERİ

Violations of Basic Rights and Freedoms of the Romany Living in Croatia

Doç. Dr. Selda ÇAĞLAR¹

Geliş Tarihi: 03.08.2016 Kabul Tarihi: 15.11.2016

ÖZET

Siyasal ve tarihsel geçmişine bağlı olarak Hırvatistan'da ırk, etnik köken, dil ve din açısından çok sayıda azınlık topluluk yaşamaktadır. Bu gruplardan biri de toplam nüfusun % 0.4'ünü oluşturan Romanlardır. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile "ulusal azınlık" statüsünü kazanan Romanlar, görece küçük bir azınlık olmakla birlikte sosyo-ekonomik koşullar ve temel insan hakları bakımından en dezavantajlı etnik gruptur. 2010 Anayasa değişikliği ve Hırvatistan'ın 2013 yılında Avrupa Birliği (AB)'ye üye olması Romanların toplumsal, siyasal ve ekonomik hayata diğerleriyle eşit koşullarda katılımına yönelik hukuki ve siyasal önlemlere hız vermiş, ancak olumsuz yaşam koşullarında kayda değer bir iyileşme sağlanamamıştır.

Bu tespitten hareketle çalışmamızda Hırvatistan'da yaşayan Romanların temel hak ve özgürlüklere erişim bakımından çoğunluk nüfusu ve diğer azınlıklardan farklı olarak karşılaştığı sorunlar, kuşak haklar sistematığı içinde alınan/alınması gerekli hukuki önlemlerle birlikte tartışılmış ve çözüm önerileri getirilmiştir. Bu amaçla Hırvatistan'ın tarafı olduğu Avrupa Konseyi (AK), Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde kabul edilen ilgili sözleşme, ilke ve kararların iç hukuka ne ölçüde yansıtıldığı ulusal mevzuat, bölge ve ülke raporları ile uluslararası sivil toplum kuruluşlarının (NGO) ülke izleme ve araştırma raporlarından elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiş, Romanların azınlık hakları profili çıkartılmaya çalışılmıştır. Dört ana başlık olarak planlanan makalede önce diğer toplumsal grupların Romanlara yönelik algı ve tutumlarına yer verilmiş, ardından Romanların siyasal hak ve özgürlükleri ile sosyal, ekonomik ve kültürel haklarını içeren alanlarda ne tür ihlallerle karşılaştıkları önleme ve giderme mekanizmalarıyla birlikte ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hırvatistan, Roman, Azınlık hakları, Siyasal hak ve özgürlükler, Sosyal ve ekonomik hak ve özgürlükler, Kültürel hak ve özgürlükler

ABSTRACT

There are many racial, ethnical, lingual and religious minority groups living in Croatia depending on its political and historical background. One of these groups is the Romany, who constitutes 0.4% of the total population. The Romany had the right of being a "national minority" with the changes in the Constitution in 2010, and is a relatively small and disadvantaged ethnical group in terms of socio-economic conditions and basic human rights. The constitutional change in 2010 and the admittance of Croatia to the European Union (EU) in 2013 sped up the legal and political measures intended for the equal participation of the Romany to social, political and economic life; however, no considerable improvements were made in negative living conditions.

Based on this aspect, the problems experienced by the Romany living in Croatia in having the access to basic rights and freedoms as different from the other minority groups and the majority of the population will be discussed in our study in terms of the legal measures taken/will be taken in Generation Rights Systematics; and solution proposals will be made. For this purpose, the data obtained from the national regulations, regional reports and international NGOs on how the relevant agreements, principles, and decisions to which Croatia is a party and member in the Council of Europe (COE), European Union (EU), and United Nations (UN) are reflected in the domestic legal system; and the Minority Rights Profile of the Romany will be prepared. In the study, which has been planned under four headings, firstly the perceptions and attitudes of the other social groups towards the Romany will be investigated, and then the violations experienced by the Romany in terms of political rights, freedoms, social, economic and cultural rights will be discussed together with the prevention and elimination mechanisms.

Keywords: Croatia, Roma, Minority rights, Political rights and freedoms, Social and economics rights and freedoms, Cultural rights and freedoms.

* Trakya Üniversitesi İ.İ.B.F. Anayasa Hukuku Öğretim Üyesi, (scaglar@trakya.edu.tr)

GİRİŞ

Hırvatistan, 1918'de (Slovenya, Hırvatistan ve Sırbistan Krallığının birleşmesiyle oluşan) Yugoslav devletinin bir parçası olmuştur. 1941'de bağımsızlığını ilan eden Hırvatistan, 1947 Anayasası ile Hırvatistan Halk Cumhuriyeti adıyla [Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti](#)'nin kurucu ve bileşenleri arasında yer almıştır. 1963-1990 yıllarında Hırvatistan Sosyalist Cumhuriyeti adıyla hüküm süren ülkede, Komünist sistemin çökmesi ile birlikte 1990 da ilk demokratik seçimler yapılmıştır. Haziran 1991'de bağımsızlığını ilan eden ve 8 Ekim 1991'de bağımsız olan Hırvatistan, 4 yıl boyunca süren bir [savaşın](#) içinde kalmıştır. 1995'te Sırp isyancı kuvvetlerini yenilgiye uğratarak askeri yollarla işgal edilen alanların çoğunu geri almıştır. İşgal topraklarının kurtuluşu ve Yugoslav Cumhuriyeti'nin diğer devletleriyle barışçıl bir yeniden entegrasyon ile birlikte 1998 yılında (daha küçük bir ülke alanında) tam bağımsız devlet olmayı başarmıştır. Bu süreçte yaşanan coğrafi bölünmeler nedeniyle ülke hiçbir zaman etnik, din ve dil açısından homojen bir nüfusa sahip olamamıştır. Roman toplumu da, Hırvatistan'da ulusal olarak kabul edilen 22 azınlık topluluğundan biridir. 2010 Anayasa değişikliği öncesi Anayasa'nın Giriş bölümünde 10 tane ulusal azınlık topluluğu sayılmış ve içinde Romanlar yok iken, 2010 değişikliğiyle bu sayı içine Roman azınlıklar da eklenmiş ve ulusal azınlıkların sayısı 22'ye çıkartılmıştır.

Ulusal azınlık statüsünü elde etmek hak ve özgürlüklere erişim bakımından Romanların karşılaştıkları sıkıntıları bir ölçüde azaltacak hukuki ve siyasi tedbirlerin alınmasına yol açmış, ancak alınan önlemlerin yetersizliği ve uygulamadaki sorunlar nedeniyle Romanlar diğer azınlık gruplarıyla eşit bir konuma asla gelememişlerdir. Hırvatistan'ın AB'ye girme sürecinde ve sonrasında Romanlara yönelik ayrımcılık ve dışlama olgusunu ortadan kaldıracak tedbirlere hız verilse de, hem ekonomik hem de sosyal statü açısından zayıf ve dezavantajlı konumlarında anlamlı bir değişiklik gerçekleşmemiştir.

Bu çalışmada, Romanların insan onuruna yaraşır özgür bir yaşam sürdürebilmesini, toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel yaşama diğer toplum kesimleriyle eşit ve tam olarak katılabilmesini sağlamaya yönelik olarak Hırvatistan devleti tarafından alınan hukuki ve siyasi önlemler incelenecek; Romanların hak ve hizmetlere erişim ve bunlardan yararlanma bakımından diğer azınlık gruplarıyla toplumun geriye kalan kesiminden farklılık arzeden konumu ve bunların hukuki nedenleri araştırılarak, alınması gereken önlemlere ilişkin bir yol haritası belirlenmeye çalışılacaktır.

I. ROMANLARA YÖNELİK TOPLUMSAL TUTUM VE ALGILAR

Hırvatistan'da çoğunluk toplumuna göre Romanlar tembel, hastalık taşıyıcı¹, çocuk kaçıran ve hırsız bir toplumdur. Negatif algılar genelde Roman ailelerin günlük yaşam biçimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. 2009 yılında Göç ve Etnik Çalışmalar Enstitüsü tarafından çoğunluk nüfus ve azınlıklar arasındaki ilişkileri analiz etmek üzere yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, Hırvat toplumunda oldukça geniş bir kesim azınlıklara karşı etnik önyargı ve yabancı düşmanlığı beslemektedir. Bu algı ve tutum özellikle Roman nüfusa karşı çok yüksektir. Hırvat çoğunluk, Romanları mevcut toplumsal normlara bağlı olmadıkları için eleştirmekte, Romanları kollektif bir kimlik olarak değerlendirip, olumsuz algı ve tutumlarını "tüm Romanları" içeren bir genelleme içinde sürdürmektedirler.² Araştırmaya katılanların bir kısmı, çoğunluk nüfusu tarafından Romanlara karşı geliştirilen olumsuz tutumların Romanların hayatını zorlaştırdığına, ancak onların durumlarını asıl zorlaştıran etkenin yine Romanların kendileri olduğuna inanmaktadır. Katılımcıların çoğu, hükümetin yardım edip etmemesi konusunda bir uzlaşmaya varamamış, ancak Romanların konumlarını iyileştirme amacına yönelik önlemlerin alınmasına yetkililerin dahil edilmesi gerektiği konusunda uzlaşmıştır.³

Romanlara karşı önyargının izleri okul kitaplarında da mevcuttur. Önemli Roman liderlere göre, Hırvat medyasında bazı kuruluşlar Romanları olumsuz yönleriyle ele alan programlarla Roman ve Roman olmayan toplumlar arasındaki olumlu ilişki ve hoşgörü yaratılmasını engellemektedirler. Zagreb'de Barış Araştırmaları Merkezi'nin yabancı göçmenler hakkında yetişkin tutumları üzerine 2013 yılında yaptığı araştırmanın sonuçları göstermiştir ki; Hırvatistan vatandaşlarının % 40'tan fazlası Romanları 'yabancı' olarak görmekte, güvenlik, kültür ve siyaset alanında Hırvatistan için tehlike kaynağı olarak değerlendirmektedir. Bu algılar Romanların etnik veya ulusal kökene dayalı şiddet ve nefret söyleminin en kötü biçimlerine maruz kalmasına da neden olmaktadır.⁴ Şiddet ve nefret söyleminin bir sonraki basamağı olan şiddet eylemlerinin de büyük bölümü Romanlara ilişkin basmakalıp inanç ve

---

¹ 2010 yılında Zagreb'teki ana otobüs duraklarında "Romanlara dokunmayın, onlar mikroplu" yazan graffitiler yapılmıştır. Bkz. Lynette Šikic'-Mic'anovic', Arthur R Ivatts, Danijel Vojak , Marija Geiger-Zeman (2015), Roma Early Childhood Inclusion+ Croatia Report, Open Society Foundation- Roma Education Fund-UNICEF, p.30.

² Laura Šakaja/Hrvoje Šlezak (2013), The Romani ("gypsies") in The Social Space of Post-Socialist Countries: The Example of Croatia, *The Overarching Issues of the European Space..* Ed. Faculdade Letras Universidade Porto., p. 398

³ Lynette Šikic'-Mic'anovic', Arthur R Ivatts, Danijel Vojak , Marija Geiger-Zeman (2015), Roma Early Childhood Inclusion+ Croatia Report, Open Society Foundation- Roma Education Fund-UNICEF, pp.29-30.

⁴ Universal Periodic Review on Human Rihts in The Republic of Croatia - NHRI REPORT, 2nd cycle, September 2014, pp.4-5

algılardır. Toplumun genelinin gözünde Romanlar “potansiyel suçlu”dur. Bu tür olumsuz algılamalar yüzünden 2012 yılında Skabrnja’da Hırvat çoğunluk ile Roman nüfus arasında şiddetli çatışmalar yaşanmış; yerel halk tarafından kovulan ve fiziksel şiddete maruz kalan Roman aile yerleşim yerlerini terketmek zorunda kalmıştır. Olay Bölge savcılığı ve Ombudsman tarafından yargıya taşınmış, ırk ayrımcılığı suçu işlendiği iddaisıyla belediye başkanı aleyhine suç duyurusunda bulunulmuştur. Lika köyünde yaşanan bir başka olayda da köyün yerel çoğunluğu tarafından Romanların kendi mülklerine izinsiz girdiği ve hırsızlık yaptıkları iddia edilmiş, kendilerini korumak üzere bir çete karargahı oluşturulmuştur.⁵

Hırvat çoğunluğun Roman azınlığa karşı olumsuz tutum ve yargılarını ortadan kaldırmak ve bunun sonucu olarak gelişen ayrımcılıkla mücadele etmek üzere son yıllarda Hırvatistan Cumhuriyeti’nde yasal ve kurumsal mekanizmalar harekete geçirilmiş, Roman toplumunun sosyo-ekonomik ve hukuki statüsünü güçlendirmeye yönelik strateji ve politik eylemlere girişilmiştir. 2009 yılında yürürlüğe giren Ayrımcılık Karşıtı Yasa ile ayrımcılığın her türü (açık-kapalı-gizli ayrımcılık gibi) neredeyse tüm zeminlerde yasaklanmış, ayrımcılığın önlenmesi ve giderilmesine ilişkin yargısal ve idari şikayet mekanizmalarıyla birlikte hak arama yolları genişletilmiş, ayrımcılıkla mücadelede görevli kurumlar ve bu kurumlar arasındaki işbirliği ve denetim ayrıntılı olarak hüküm altına alınmıştır. İlgili Yasada ayrımcılık için en tehlikeli zemin olan ırk, etnik ve ulusal kimliğe dayalı ayrımcılıkla mücadele konusuna özel bir önem verilmiş, ilgili tedbirler sayılmıştır. 2013 yılında yürürlüğe giren yeni Ceza Kanunu’nda Ayrımcılık Karşıtı Yasa ve Anayasa hükümleriyle uyumlu bir şekilde ayrımcılık tanımı genişletilerek suç olarak düzenlenmiştir. Aynı Kanun’da ırk, renk, dini inanç, ulusal ya da etnik köken, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyete karşı işlenen suçları nefret suçu olarak tanımlamış ve cezalandırmıştır. 2009 yılında kabul edilen Ücretsiz Yardım Yasası, sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı kişilerin hak arama olanaklarından yararlanabilmeleri için yapılan adli yardımı kapsam ve miktar açısından genişletmiştir.⁶

Hükümet kabul edilen Ulusal Ayrımcılıkla Mücadele Planı’ndaki önlemleri hayata geçirmek üzere 2008-2013 ve 2011-2013 yıllarına ilişkin iki eylem planı kabul etmiştir. 2011-2013 Ulusal Ayrımcılıkla Mücadele Planının Uygulanmasına Dair Eylem Planı’nda “aile ve sosyal refah”, “eğitim”, “işgücü ve istihdam”, “sağlık”, “ulusal azınlıklar”, yabancılar için koruma”, ayrımcı

---

⁵ Lynette Šikic’-Mic’anovic’, Arthur R Ivatts, Danijel Vojak , Marija Geiger-Zeman (2015), pp.30-31

⁶ International Covenant on Civil and Political Rights Human Rights Committee Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, Third periodic reports of States parties due in 2013, Croatia, CCPR/C/HRV/3, p.4

eylemlerle mücadele ve cezalandırma”, “istatistiki veri toplama”, “hoşgörü”, “medya ve sivil toplum aracılığıyla ayrımcılıkla mücadele” başlıklarına ilişkin alınacak önlemler, uygulayıcı kurumlar ve gerekli bütçe düzenlemiştir. Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası’nın uygulanması amacıyla kabull edilen Eylem Planı’nda da eylemler, kampanyalar ve eğitimler aracılığıyla ulusal azınlıkların gelişmesine yönelik olumlu politikaların izlenmesi, gerekli eğitim ve öğretim önlemleriyle birlikte Romanların insan haklarını kullanmaları ve karar mekanizmalarına katılmalarının sağlanması, ulusal ve yerel düzeyde ulusal azınlık mensuplarının istihdamını artırma hedefleri yer almıştır.⁷ 2013-2020 Ulusal Roman Katılım Stratejisi’nde ise bu hedef ve amaçlar Roman azınlığa özgü tedbirlerle düzenlenmiştir. Bu belgede de benzer şekilde, Romanlara yönelik ayrımcılıkla mücadele konusunda kamuoyunda hassasiyet ve farkındalık oluşturmayı amaçlayan kampanya, eğitim ve diğer etkinliklere yer verilmesi, Romanların (vatandaşlık başvuruları ve kimlik belgesi çıkartma gibi) geçerli bir hukuki kimlik elde etmelerine yarayacak bilgilendirme ve eğitim programlarına katılmalarının sağlanması, hukuki statü elde etmeleri için daha hızlı ve etkili çözüm mekanizmaları oluşturulması, ilgili Roman kurum ve temsilcileriyle daha etkin bir işbirliği geliştirilmesi, ayrımcılık yaşağına ilişkin yasal düzenlemelerin devletin tüm kurumları tarafından hayata geçirilmesi ve Romanlara karşı şiddet olaylarının polis marifetiyle azaltılması önlem ve amaçlarına öncelik verilmiştir.

Ancak etnik farklılıklara dayalı toplumsal önyargı ve hoşgörüden uzak negatif tutumların kısa bir sürede değişmesini sağlamak mümkün değildir ve bu durum Hırvatistan için de geçerlidir. Ülke içinde Romanların ağırlıklı olarak yaşadığı bölgelerde yapılan ampirik araştırmalar⁸ ve uluslararası örgütlerin araştırmalarından elde edilen sonuçlar⁹, Hırvatistan’da Romanlara karşı toplumsal ön yargıların düşmanlık boyutuna varabildiğini göstermektedir. Romanlarla toplumun çoğunluğu arasında mekansal mesafenin yanı sıra kişisel ve daha geniş ölçekte toplumsal ilişkilerde görünen farklı anlayış düzeylerini ve yakınlık hislerini kapsayan sosyal mesafe oldukça büyüktür. Romanların kendi gettolarında kendi toplumlarıyla birlikte yaşadığı yerleşim yerleri dışında çoğunluk nüfusuyla karışık yaşanan yerlerde iki toplum arasında sosyal ilişki son derece zayıf olup, düşmanlık ve nefret şeklinde negatif duygularla beslenen ilişkilerdir. Hırvatistan’da iki toplumun hem fiziksel hem de sosyal anlamda birbirine yaklaştırılması, Romanlara karşı ayrımcılık ve dışlama olgusuyla

---

⁷ ibid., pp.4-6

⁸ Laura Šakaja/Hrvoje Šlezak (2013), The Romani (“gypsies”) in The Social Space of Post-Socialist Countries: The Example of Croatia, *The Overarching Issues of the European Space..* Ed. Faculdade Letras Universidade Porto., p. 398

⁹ Universal Periodic Review on Human Rihts in The Republic of Croatia - NHRI REPORT, 2nd cycle, September 2014, pp.4-5

sadece yasal müeyyideler yoluyla değil, eğitim, sağlık, konut, istihdam ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında eşit koşullarda temsil edilmesini, insanca yaşabilmelerini sağlamaya yetecek ölçüde bir bütçe ayrılması, gözetim ve denetimi dahil iyi bir planlama yapılması, topluma bir arada barış ve huzur içinde yaşayabilmenin ortak paydalarının eğitim ve diğer yollar aracılığıyla anlatılması gerekmektedir.

II. SİYASAL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Hırvatistan 2000 yılında yaptığı anayasa değişikliğiyle yarı başkanlık sisteminden parlamenter hükümet sistemine geçmiştir. Parlamenter rejimlerde kuvvetler ayrılığı esas olmakla birlikte, bu ayrılık sert değildir. Hırvatistan Anayasası'nda da kuvvetler ayrılığı ilkesinin Anayasa ve yasaların öngördüğü şekilde karşılıklı işbirliği ve karşılıklı kontrol ve denge unsurlarını kapsadığı açıkça ifade edilmiştir (m.4/2). Yumuşak kuvvetler ayrılığının sonucu olarak yürütme organı, genel seçimlerle işbaşına gelen yasama organının içinden çıkan, yasama organıyla işbirliği ve karşılıklı kontrol mekanizmaları eşliğinde yetkilerini kullanan bir organdır. Bu durumda seçimler, yasama organı için olduğu kadar yürütme organı için de belirleyici ve etkindir. Yine yürütmenin bir kolu olan yerel idare organlarının da seçimle iş başına geldiği düşünüldüğünde seçimler, halkın siyasete ve yönetime katılmasında ve halk egemenliğinin kullanılmasında en önemli unsur olmaktadır. Siyasal hak ve özgürlükler de bir yanıyla seçim ve temsilin, diğer yanıyla da siyasi iradenin serbestçe oluşmasına aracılık eden ve iktidar amacını güden siyasi partilerin oluşum ve faaliyetleriyle yakından ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında, Hırvatistan Anayasası'nda siyasal hak ve özgürlüklerin kullanılmasına aracılık eden siyasal partiler ve seçim sisteminin düzenlenme ve işleyiş biçimi, siyasal hak ve özgürlüklerin kapsamı hakkında da bilgilenmemizi sağlayacaktır.

22 Aralık 1990 tarihinde kabul edilen, 1997, 2000, 2001 ve 2010 yıllarındaki değişikliklerle yürürlükte bulunan Hırvatistan Cumhuriyeti Anayasası'na göre;

- Hırvatistan Cumhuriyeti üniter ve bölünmez demokratik ve sosyal bir devlettir. Egemenliğin kaynağı halktır ve egemenlik özgür ve eşit haklara sahip yurttaşların oluşturduğu topluluk olarak halka aittir. Halk, egemenliğini seçtiği temsilciler aracılığıyla ve doğrudan aldığı kararlar yoluyla kullanır (m.1).
- Özgürlük, eşit haklar, ulusal eşitlik ve cinsiyet eşitliği, barışın tesisi, sosyal adalet, insan haklarına saygı, mülkiyet dokunulmazlığı, doğanın ve çevrenin korunması, hukukun üstünlüğü ve demokratik çok partili sistem, Hırvatistan Cumhuriyeti anayasal düzeninin en yüksek değerleridir ve anayasanın yorumunda gözetilmesi gereken temel ilkelerdir (m.3).

- Hırvatistan Anayasası, diğer hak ve özgürlüklerle birlikte siyasi hak ve özgürlükler bakımından da son derece önemli olan ayrımcılık yasağı ve “kanun önünde eşitlik” ilkesini açık bir dille ifade etmiştir. Buna göre; *Hırvatistan Cumhuriyeti’nde ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka inanç, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum, eğitim, sosyal statü ya da diğer özelliklerine bakmaksızın herkes hak ve özgürlüklerini kullanma hakkına sahiptir ve herkes kanun önünde eşittir* (m.14). Hak ve özgürlükleri kullanma bakımından getirilen bu genel korumaya ilaveten ulusal azınlık üyeleri için de ayrı güvencelere yer verilmiştir. Buna göre (m.15);
- Hırvatistan Cumhuriyetinde tüm ulusal azınlık üyeleri için eşit haklar güvence altındadır. Ulusal azınlıkların eşitliği ve haklarının korunması, organik yasalar için öngörülen usule uygun olarak kabul edilen anayasal yasalar ile düzenlenir.
- Genel oy dışında ulusal azınlık mensuplarının Hırvat Parlamentosuna kendi temsilcilerini seçme hakkının koşulları yasayla belirlenir.
- Tüm ulusal azınlık mensupları, kendi milliyetini açıklama ve ifade etme özgürlüğüne sahiptir. Kendi dillerini ve alfabelerini kullanma ve kültürel özerkliklerini uygulamaya geçirmeleri güvence altındadır.

Siyasal hak ve özgürlükler, kişi hak ve özgürlükleriyle birlikte Anayasa’nın 21-47. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu bölümde siyasi parti kurma ve üye olma hakkının yanı sıra seçme ve seçilme hakkına ilişkin hükümlere de yer verilmiş, siyasal partiler ise Anayasa’nın “Genel Hükümler” başlığını taşıyan ilk bölümünde tek bir madde (m.6) ile hüküm altına alınmıştır. Biz de Anayasa’nın bu sistematığına uyarak Romanların da içinde bulunduğu siyasal parti sistemini, seçme ve seçilme hakkıyla bağlantılı genel ve özel yasal düzenlemeleri inceleyecek, bu sistem içinde Romanların siyasal katılımının payını belirlemeye çalışacağız.

1. Romanların Seçme ve Seçilme Hakkına İlişkin Hukuki Koruma

Hırvatistan Anayasası, siyasal hak ve özgürlüklerin kullanılmasının en önemli aracı sayılan seçme ve seçilme hakkını bir bütün olarak değil, sadece seçme hakkı boyutuyla Anayasa’nın 45. ve 133. maddelerinde düzenlemiştir. Anayasa’nın 45. maddesinde seçim kavramına genel seçimler, Cumhurbaşkanı ve Avrupa Parlamentosu’na üye seçimleriyle ulusal referandumları kapsayan bir anlam yüklenmiştir. Buna göre;

- On sekiz yaşını doldurmuş tüm Hırvat vatandaşları (seçmenler), yasalara uygun olarak Hırvatistan Parlamentosu, Hırvatistan Cumhurbaşkanı ve Avrupa Parlamentosu seçimleriyle ulusal referandum yoluyla karar alma usulüne ilişkin seçimlerde genel ve eşit oy hakkına sahiptir.

- Hırvatistan Parlamentosu seçimlerinde, Hırvatistan Cumhuriyetinde kayıtlı ikametgahı bulunmayan AB vatandaşı seçmenler de hukuka uygun olarak üç temsilci seçme hakkına sahiptir.
- Hırvatistan Parlamentosu, Hırvatistan Cumhurbaşkanı ve Avrupa Parlamentosu seçimleriyle ulusal referandumlarda oy hakkı, gizli oy ve doğrudan seçim ilkelerine göre kullanılacak, Hırvatistan Cumhuriyetinde kayıtlı ikametgahı olmayan seçmenler de ikamet ettikleri yabancı ülkelerde bulunan Hırvatistan Cumhuriyeti diplomatik-konsolosluk ofislerindeki sandıklarda oy kullanacaklardır.
- Aynı şekilde Hırvatistan Cumhuriyetinde kayıtlı ikametgahı bulunan vatandaşlar, seçim esnasında yasa da belirlenen koşullar altında yurt dışında bulunuyorlarsa, oylarını yabancı ülkelerdeki Hırvatistan Cumhuriyeti diplomatik temsilciliklerinde kullanabileceklerdir.

Görüldüğü gibi, Hırvat Anayasası yurt içinde veya dışında bulunan tüm vatandaşları ile ikametgahı bulunmasa da Hırvatistan'da yaşayan yabancılara belli sınırlar dahilinde, Hırvatistan dışında ikamet eden seçmenlerine de diplomatik temsilciliklerde oy kullanma hakkını tanımaktadır. Parlamento üyeleri, idari bölgelerin 12'sinde nispi temsil sistemine göre seçilir. 10 eyaletten 14 temsilci, diaspora seçim bölgelerinden 14 temsilciye kadar, ulusal azınlıkların seçim bölgelerinden ise 8 temsilci seçilebilir. Koltuklar d'Hondt usulüne ve % 5 seçim barajına göre dağıtılır. Hırvat parti sisteminin ayırt edici özelliği, belirli bölgelerin çıkarlarını temsil eden bölgesel partiler ile ulusal azınlıkları temsil eden partilerin de sistemin içinde yer almasıdır. Hali hazırda sisteme kayıtlı 123 siyasal partiden 13'ü Parlamentoda temsil edilmektedir. 2011 seçimleriyle 151 üyesi bulunan Parlametonun 5 üyesi azınlıkların temsilcisidir.¹⁰

2. Hırvat Parlamentosu Seçim Yasası'na Göre Ulusal Azınlıkların Temsili

2010 yılında Hırvat Parlamentosu Seçim Yasası (The Croatian Parliamentary Elections Act)'nda yapılan değişiklik uyarınca¹¹, 22 ulusal azınlık topluluğu için daha önce tanınan milletvekilliği kotaları şu şekilde dağıtılmaktadır:

- Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Anayasal Kanun'un (the Constitutional Act Amending the Constitutional National Minority Rights Act -Narodne novine, no. 80/10) yürürlüğe girdiği tarihte Hırvat Cumhuriyeti nüfusunun % 1.5'undan fazla nüfusa sahip ulusal azınlıklar, Parlamentoda en az 3 sandalye ile temsil edileceklerdir.

---

¹⁰ Croatia Land and People, Editors: Mladen Klemenčić, Ankica Šunjić, Zvonimir Frka-Petešić, The Miroslav Krleža Institute of Lexicography, Zagreb 2013, pp.67-71, http://www.croatia.eu/pdf/Croatia-land_and_people.pdf (5.10.2015)

¹¹ Promulgating The Amendments to The Croatian Parliamentary Elections Act, Croatian Parliament: I hereby promulgate these Amendments to the Croatian Parliamentary Elections Act, as enacted by the Croatian Parliament at its session of 15 December 2010.

- Sırp ulusal azınlık temsilcileri, Hırvatistan Cumhuriyeti topraklarındaki seçim birimlerinde Sırp azınlığın seçmenleri tarafından önerilen aday listelerinde ya da bu azınlık üyelerine parti aday listelerinde yer verilmesiyle seçilecektir.
- Hırvat Cumhuriyeti nüfusunun % 1.5'unun altında nüfusa sahip ulusal azınlıklar, Hırvatistan Cumhuriyetinin tüm topraklarını kapsayacak şekilde özel seçim birimlerinde ulusal azınlıkların kendilerince belirledikleri aday sırasına göre seçilecek 5 milletvekili ile temsil edileceklerdir.
- Parlamentoda temsil edilecek ulusal azınlık üyeleri ve onların alternatifleri için aday belirleme hakkı, ulusal azınlık siyasi partileriyle parlamento üyelerini seçecek seçmenlere aittir.

Kendi beyanlarına dayanarak bir ulusal azınlığa mensup oldukları seçmen listelerinde belirlenen seçmenlere, hem ulusal azınlık adayları hem de normal seçim adayları için oy verme seçeneği tanınmıştır. Bu sistemin sonucu olarak, diğer 10 seçim bölgesinde kullanılacak oylara göre bu seçim bölgelerindeki milletvekilleri daha az sayıda oy ile seçilebilme imkanına sahip olmuşlardır. Anayasa Mahkemesi, Aralık 2010'da Hırvat Parlamentosu'na geçerli nüfus verileri doğrultusunda seçim bölgesi sınırlarının yeniden çizilmesi çağrısında bulunmuş, fakat 2011 seçimleri öncesinde bu çağrının gereğini yerine getirecek herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. OSCE/ODIHR 2011 seçimleri öncesinde verdiği raporunda, seçim bölgesi sınırlarının eşit oy ilkesini güvence altına alacak, uluslararası standartlarla uyumlu ve olumlu örnekleri de göz önünde bulunduracak şekilde yeniden belirlenmesini, 2011 seçimleriyle yeni oluşacak parlamentonun bu meseleyi öncelikle dikkate almasını tavsiye etmiştir. Ardından Anayasa Mahkemesi, 2011 Temmuz'da bu hükmü iptal etmiştir.¹² Bu hükmün iptaliyle Sırp azınlığın lehine, diğer ulusal azınlık mensuplarının temsil hakkının ise aleyhine sonuç üretmesi muhtemel bir uygulamanın önüne geçilmiştir.

Ancak hali hazırda Sırp ulusal azınlığına tanınan 3 temsilcilik kotası, geriye kalan azınlık nüfusuna oranla adaletsiz sonuçlar üretme potansiyeli taşımaktadır. Zira Sırp dışındaki kalan ulusal azınlık nüfusu için ayrılan 5 temsilciğin 21 ulusal azınlık arasında paylaştırılacak olması nedeniyle küçük azınlıklar aralarında işbirliğine gitmedikleri sürece temsil şansını elde edememektedirler. Örneğin 2007 yılına kadar Hırvat Parlamentosu'nda Roman temsilci olmamıştır. 2007 Parlamento seçimlerinde Romanlarla birlikte Avusturyalı, Bulgar, Alman, Yahudi, Romanyalı, Türk, Vallach, Ruthenian ve Ukraynalı azınlıkları da temsil etmek üzere Roman toplumundan Nazif

---

¹² Office for Democratic Institutions and Human Rights REPUBLIC OF CROATIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 4 December 2011, OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report, Warsaw 3 February 2012

Memedi milletvekili seçilmiştir. Ulusal azınlıkların diğer temsilcilerinin de katılımıyla Roman milletvekili, iktidar partisi Hırvat Demokratik Birliği (HDZ) ile koalisyon anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma, genel olarak ulusal azınlıklara finansal destek sağlanması, seçim yasasında özel seçim haklarının güvence altına alınması, eğitimde ulusal azınlık dilleri ve alfabelerinin kullanımına yönelik yasanın uygulanması, yerel ve bölgesel gelişmeye destek verilmesi, azınlıkların istihdamına yönelik Hükümet Eylem Planı çerçevesinde kamu ve yerel idare birimlerinde ulusal azınlıkların orantılı bir şekilde işe alınması gibi konuları içermektedir.¹³ 2011 Parlamento seçimlerinde yeniden seçilen Nazif Memedi, Romanlarla birlikte yukarıda belirtilen 10 azınlık grubunun da hali hazırdaki tek temsilcisidir.¹⁴

Ulusal azınlıkların siyasi temsili ve siyasi hakları bakımından Hırvatistan'ı diğer ülkelerden ayıran en önemli özelliği, Parlamento seçimlerinde ulusal azınlıklara kota ayırmasıdır. Bu konuda Balkan ülkeleri arasında iki ülkeden biridir (diğeri Kosova'dır). Azınlıklara temsil kolaylığı getiren diğer düzenleme ise, parlamenter seçimlerde geçerli olan %5 ülke barajının ulusal azınlık temsilcilerine uygulanmamasıdır. Ulusal azınlık mensubu adaylar, katıldıkları seçim çevresinde kullanılan çoğunluk oylarla seçilebilmektedirler.¹⁵

3. Roman Kimliğine Dayalı Siyasal Partiler ve Roman Siyaseti

Hırvatistan Anayasası'nda siyasi hak ve özgürlüklerin büyük bölümü bireysel nitelikli, diğer deyişle seçme ve seçilme hakkı bağlamında düzenlenmiştir. Kollektif siyaset yapma araçlarından biri olan siyasal partiler ise, örgütlenme hakkı ve özgürlüğünün bir unsuru olarak değerlendirilmiştir. Siyasal bir hak ve özgürlük olarak parti kurma ve üyelik daha çok Siyasal Partiler Kanunu'nda¹⁶ ele alınmıştır.

Partiler yoluyla siyasete katılım, etnik azınlıklar söz konusu olduğunda daha da önem kazanmaktadır. Çünkü azınlık mensuplarının seçme ve seçilme hakkını kullanarak azınlık kimliklerinden kaynaklanan sorunları ve çözüm yollarını etkili bir şekilde dile getirmesi her zaman mümkün olamamakta ya da anlamlı bir sonuç doğuramamaktadır. Bu durumda etnik partilerin kurulması ve siyasal faaliyetler yoluyla azınlık haklarının korunması ve geliştirilmesi daha

---

¹³ Protection of the Roma in Croatia, October 2010, p.2 <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201011/20101124ATT00191/20101124ATT00191EN.pdf> (7.10.2015)

¹⁴ The Situation of Roma 2012, Croatia FRANET National Focal Point Social Thematic Study, Croatian Law Centre – Hrvatski pravni centar, p.10

¹⁵ Antonija Petričušić, "The Role of Political Parties in Minority Participation in Croatia" in *Political Parties and Minority Participation*, Friedrich Ebert Stiftung - Office Macedonia, Skopje 2008, p.77

¹⁶ Political Parties Act, Promulgate 7 August 1993

etkili sonuçlar üretebilmektedir. Fakat Hırvatistan'daki Roman toplumunun bu yöntemi hayata geçirdiğini söylemek zordur. Zira halihazırda Romanlar tarafından kurulan iki siyasal parti vardır: Hırvat Roman Partisi (Stranka Roma Hrvatske, Hromani partja tau Hrvatska, ÜS) ve Hırvat Romanlar Demokrat Partisi (Hrvatska romska Demokratska stranka, HRDS). İki siyasal partinin de Parlamentoda temsilcisi bulunmamaktadır. Diğer deyişle Roman partileri parlamentoda temsil edilmemekte, parlamento dışı kalmaktadır. Roman partilerin başarısızlığında Hırvatistan'daki diğer etnik partiler gibi, özellikle kendi etnik gruplarından oy almaya yönelik çalışmalarının, diğer azınlık topluluklarının üyelerini ve çoğunluğa mensup seçmenleri nadiren ya da hiç dikkate almamalarının da payı vardır. Diğer yandan azınlık nüfusu az olan etnik siyasal partilerin ulusal düzeyde etkili siyasi güç üretmesi oldukça zordur. Bu nedenle Romanların bir kısmı, parti programlarında çok kültürlü siyaseti ön plana çıkaran, aday listelerinde farklı etnik geçmişi olan adaylara yer vererek etnik olarak kapsayıcı bir siyasal toplum oluşturmaya çalışan Sosyal Demokrat Parti ve Hırvat Halk Partisi gibi partilere oy vermeyi tercih etmektedirler. Ancak Hırvat siyasi sistemi çoğunluk nüfusunun tercihlerine göre şekillenmektedir. 2011 seçimlerine kadar çoğunluğun tercihi sağcı ve merkez sağcı partilerden yana olmuştur. Son seçimlerde bu tablo değişmiş, Sosyal Demokrat Parti önderliğinde merkez sol partilerin koalisyonuyla hükümet kurulmuştur. Yeni siyasal oluşumda çok kültürlülüğe ve farklılıklara saygıyla yaklaşan sol kökenli partilerin iktidarı ele geçirmesi, siyasal sistemde etnik partilerin ağırlığı düşük olması gerçeğini değiştirmemiştir. Etnik partilerin siyasal arenada etkinliği, genelde koalisyon ortaklığı ve/ya dışarıdan destek pazarlıklarıyla kendi azınlık toplumlarının siyasal çıkarlarını korumaya çalışmaktan ibarettir.¹⁷

4. Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası'na Göre Ulusal Azınlıkların Temsili

Anayasa'nın yerel ve bölgesel öz yönetimlerine ilişkin düzenlemeleri içeren 133. maddesi, siyasal hak ve özgürlükler bölümünde yer almamakla birlikte, bu yönetimlerin temsili organlarının seçimle iş başına gelmesi nedeniyle seçme hakkı ile bağlantılı olarak ele alınması gerektiğini düşünmekteyiz. Zira ilgili maddede yerel ve/ya bölgesel özerkliğe sahip birimlerin temsili organlarının genel, eşit, doğrudan ve gizli oy ile yapılan serbest seçimler yoluyla seçilen üyelerden oluşacağı hüküm altına alınmıştır. Bu maddede ayrıca vatandaşların yasa ve yerel yönetmeliklere uygun olarak toplantılar, referandumlar ve diğer doğrudan karar alma mekanizmaları aracılığıyla yerel idari işlere doğrudan katılabilecekleri belirtilmiştir.

---

¹⁷ Antonija Petričušić, "The Role of Political Parties in Minority Participation in Croatia", in Political Parties and Minority Participation, Friedrich Ebert Stiftung - Office Macedonia, Skopje 2008, pp.49-86

Anayasa'nın bu hükmünün azınlıklar bakımından yerine getirilmesini düzenleyen yasa, Parlamento tarafından 13 Eylül 2002 tarihinde kabul edilen "Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası"dır.¹⁸ Yasa'nın temel hükümler bölümünde, temel insan hak ve özgürlüklerinden oluşan ulusal azınlık mensuplarının hak ve özgürlükleri, Hırvatistan Cumhuriyeti demokratik sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak ifade edilmiş, lehine alınacak önlemler dahil bu hak ve özgürlüklerin gerekli destek ve korumadan yararlanacakları taahhüt altına alınmış (m.3/1), temel ilkeler açıklanmıştır. Yasa'nın "Haklar ve Özgürlükler" bölümünde (m.9-m.22), ulusal azınlıkların sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve kişisel hak ve özgürlükleri ile bunlara ilişkin güvenceler sıralanmış; sonraki bölümde ulusal azınlık konseyleri ve öz yönetim birimlerinde temsilciliklere ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir (m.23-m.34). Aynı zamanda Yasa'yla ulusal azınlıkların kamusal yaşama katılmalarının sağlanması ile hak ve özgürlüklerinin korunması ve yerine getirilmesine ilişkin meseleleri çözüme kavuşturmak, yasal düzenleme teklifleri sunmak ve bunları değerlendirmek üzere Ulusal Azınlık Danışma Kurulu oluşturulmuş (m.35-m.36); hükümet kurumları arasındaki koordinasyon ve gözetim mekanizmaları hüküm altına alınmıştır (m.37-m.42).

Ulusal azınlıkların yerel ve bölgesel özerkliğe sahip birimlerin temsili organlarında temsil edilme hakkı ve bu hakka ilişkin usuller ise, Yasa'nın 20-22. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre;

- Özerk birim nüfusunun %5-15 oranına karşılık gelecek şekilde özerk birimlerin temsil organlarına genel oyla ulusal azınlık mensuplarından minimum bir üyenin seçilmesinden başka, özerk birimlerin temsili organlarına üye seçilmesini düzenleyen yasada aksi öngörülmedikçe, temsil organının üye sayısına bir üyelik eklenerek tüm seçim listelerindeki başarı sıralamasına göre birinci seçilemeyen azınlık üyeleri de seçilmiş farzedilecektir (m.20/2).
- Yerel özerklik biriminin temsili organlarına seçilmek için gerekli olan oy oranına ulaşamazsa, yerel nüfusun minimum %15'ine karşılık gelecek şekilde hesap edilen biçimde temsili organlara seçilecek üyeliklere birer üyelik eklenir, her seçim listesinde orantılı başarı sıralamasında birinci seçilemeyen azınlık üyesi, seçilmiş farzedilir (m.20/3)
- Özerk birimlerinde kullanılan oylarla bu orana da erişilemezse, bu birimin temsil organındaki üye sayısı, temsil hakkı elde etmek için gerekli sayıya arttırılacak ve bu azınlık üyeleri seçilmiş sayılacaktır (m.20/4).

---

¹⁸ Promulgating The Constitutional National Minority Rights Act, Croatian Parliament: I hereby promulgate the Constitutional National Minority Rights Act, as enacted by the Croatian Parliament at its session of 13 December 2002

Fakat ulusal azınlıkların yerel düzeyde temsiline ilişkin bu hükümler, yerel düzeyde siyasi temsilcilik kazanma konusunda özellikle Romanlar için olumlu sonuç üretmeye yetmemektedir. Yasada öngörüldüğü gibi, şehir ya da belediyeliklerde yaşayan ulusal azınlık nüfusunun oranının nüfusunun %5-15'i arasında olması gerekmektedir ki, aday gösterilebilsin. Çoğu yerel birimde Romanlar, bu nüfus oranına erişememektedirler. Hali hazırda bu koşul 4 belediyede karşılanabilmiştir: Darda (Osijek-Baranja County), Mala Subotica, Orehovica ve Pribislavec (Meğimurje County).¹⁹

Romanların yerel siyasete katılmalarını sağlayan diğer bir yol, Ulusal Azınlık Konseyi'nde temsil hakkı elde edebilmeleridir. Bunun için ulusal azınlıkların yaşadıkları yerel birim nüfusunun %1,5 veya daha fazlası oranında bir nüfusa sahip olması ya da yerel azınlık nüfusunun en az 200 olması gerekmektedir. Özerk bölge seviyesinde ise en az 500 nüfusa ihtiyaç vardır.

Hırvat hükümeti tarafından 2003 yılında kabul edilen Roman Ulusal Programı (National Programme for Roma)'nda²⁰ yer alan ve Romanların yerel ve bölgesel özerk birimlerde yönetime katılmalarının sağlanmasına yönelik taahhüdün yerine getirilmesi amacıyla 17 Haziran 2007 tarihinde yapılan Ulusal Azınlık Konseyi ve temsilcilik seçimlerinde Romanlar, 9 temsilci ve 17 Roman Azınlık Konseyi ile sürecin içinde yer almıştır.²¹ Bu sayı 2014 yılı itibarıyla Roman Azınlık Konseyleri için 17, bireysel üye sayısı ise 11'dir. Fakat Roman Azınlık Konseyleri, temel maliyetlerinin karşılanmasında yerel yönetimlerin sürekli bir destek vermemesi nedeniyle işlevlerini yeterince yerine getirememektedirler. Ayrıca konseylere ilişkin net bir tanım olmaması ya da farklı yorumlara yol açacak şekilde yapılan tanımlamalar, konseylerin danışman rolünün ne olduğu ve nasıl yerine getirileceği konusunda da belirsizlik ve otorite boşluğu yaratmaktadır. Uygulamada ise, yerel birimlerin çoğunda kararların alınmasında Roman toplulukların bir etkisi olmamakta, Konseylerdeki Roman temsilcilerin önerileri yerel makamlar tarafından dikkate alınmamaktadır.²²

Konseylere ilişkin bir diğer sorun, ülke çapında konseyler arasında yaygın bir işbirliği ve koordinasyon ağının bulunmamasıdır. Konseyler aracılığıyla kararlara katılım konusunda bir başka başarısızlık ise, bizzat Romanların eğitim

---

¹⁹ The Situation of Roma 2012, Croatia FRANET National Focal Point Social Thematic Study, Croatian Law Centre – Hrvatski pravni centar, p.10

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, Zagreb, November 2012, p.19, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_croatia_strategy_en.pdf (7.10.2015)

²¹ Protection of the Roma in Croatia, October 2010, p.3-4 <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201011/20101124ATT00191/20101124ATT00191EN.pdf> (7.10.2015)

²² Bu nedenlere dayanarak Ulusal azınlık konseylerinin zayıf ve etkisiz kurumlar olduğu tespiti Avrupa Komisyonu'nun ilerleme raporlarında da göze çarpmaktadır. Bkz.

düzelelerinin düşük olmasından ve bu tür platformlarda kendi toplumlarını temsil edebilecek kadar ifade yeteneğine sahip olamamalarından kaynaklanmaktadır.²³ Ulusal azınlıkların kamu idarelerinde, yargıda, yerel hükümetler ve kamusal girişimlerde orantılı olarak temsil hakkı elde edebilmesine yönelik alınan hukuki ve siyasi önlemlerle ilgili olarak Hırvatistan'ın taraf olduğu Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi'nin gözetim organı Danışma Komitesi tarafından verilen tavsiyelerin dikkate alınması gerekmektedir. Özellikle uygulamaların daha sıkı izleme mekanizmasına ve etkili yaptırımlara bağlanması, ulusal azınlık konseylerinin beklenen işlevleri yerine getirmelerini sağlayacak şekilde finansman ve yerel yönetimlerle işbirliğine ilişkin olarak tespit edilen eksiklikleri ortadan kaldırmak amacıyla seçimleri ve ulusal azınlık konseylerinin işleyişini düzenleyen yasal hükümlerin ve idari uygulamaların gözden geçirilmesi üzerinde durulmayı gerektiren konulardır.²⁴

III. SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER

1. Yoksulluk ve Yoksunluk İçindeki Romanlar

Hırvatistan'da yaşayan Romanlar, sosyalizm sonrası yapılan Balkan ülkelerindeki Romanlara göre refah seviyesi açısından biraz daha iyi görünmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP) ve Dünya Bankası tarafından yaptırılan araştırma²⁵ ve UNDP tarafından açıklanan "2011 Uluslararası Karşılaştırılabilir Yoksulluk Sınırı" göstergelerine göre Hırvatistan, Roman yoksulluğunun en düşük düzeyde olduğu Macaristan'dan sonra ikinci sıradadır. Gelir yoksulluğu (haneye giren para miktarı) ile gelir ve harcamalara göre belirlenen yoksulluk (mutlak yoksulluk profili) açısından ise, en iyi ülke konumundadır.²⁶ Fakat Roman olmayan nüfusla karşılaştırıldığında, Hırvatistan Romanları her iki yoksulluk profili açısından da 5 kat daha yoksuldur. Hane halkı gelir kaynakları açısından bakıldığında, Romanların hane içi geliri büyük ölçüde çocuk parası ve diğer sosyal yardımlardan oluşurken, Roman olmayan diğer nüfusun en önemli gelir kaynağı emeklilik maaşlarıdır. Romanlar için ise emeklilik geliri,

---

²³ National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, Zagreb, November 2012, pp.32-33, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_croatia_strategy_en.pdf (7.10.2015)

²⁴ Fourth Report Submitted by Croatia Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of The Framework Convention for The Protection of National Minorities, Received on 11 September 2014, ACFC/SR/IV(2014)012 Strasbourg, 1 September 2014, p.30

²⁵ <http://www.eurasia.undp.org/content/rbec/en/home/library/roma/roma-poverty-human-development-perspective/> (8.10.2015)

²⁶ Roma Poverty From a Human Development Perspective, Roma Inclusion Working Papers, UNDP, 2014, pp.23-29, <http://www.eurasia.undp.org/content/dam/rbec/docs/roma%20poverty%20from%20a%20human%20development%20perspective.pdf> (8.10.2015)

toplam gelir içinde %18'lik bir paya sahiptir. Ancak hane içi gelirlerin büyük ölçüde (%58) sosyal transferlerden (emeklilik, sosyal yardımlar, işsizlik ödeneği ve çocuk parası) elde edilmesi bakımından Roman ve Roman olmayan nüfus arasında bir fark bulunmamaktadır. Farklılık, sosyal transferlerin yapısına ilişkindir. Roman olmayan nüfus, hane gelirinin önemli bir bölümünü emeklilik maaşından elde ederken, Romanlar çocuk parası ve diğer sosyal yardımlardan elde etmektedirler. Romanların çok az bir oranı emeklilik geliri elde etmektedir ki; bu hakkı da sosyalist rejim döneminde kazanmışlardır.²⁷

İşsizlik oranları açısından da durum değişmemektedir. Romanlar arasında işsizlik, Roman olmayan nüfusa göre 2 kat fazladır. Kayıt dışı istihdam oranları açısından ise fark çok büyüktür. Roman olmayan erkek-kadın nüfusu bakımından kayıt dışı istihdam oranı sırasıyla % 6 ve % 13 iken Romanlarda % 43 ve % 62'dir. Bu oranlar göstermektedir ki, iş bulabilen Romanlar çoğunlukla düşük ücret karşılığında, iş güvenliği ve sağlığı açısından kötü koşullar altındaki işlerde çalışmaktadırlar. Kayıt dışı istihdamın sağlık ve sosyal güvenlik açısından yarattığı diğer dezavantajları da yaşamaktadırlar.²⁸

Yaşanılan konutlar ve çevresi de, Roman yoksulluğunun hem tetikleyicisi hem de sonucu olarak değerlendirilmektedir. Konut ve barınma, insani gelişimin sosyal, ekonomik ve çevresel boyutuyla ilintilidir ve aynı zamanda sosyal ve ekonomik haklar grubu içinde temel bir insan hakkıdır. Bu nedenle de sosyo-ekonomik yaşam koşulları ve toplumsal yaşam alanlarına katılım ile karşılıklı ve bağımlı etkileşim içindedir. Hırvatistan'da yaşayan Romanlar da ağırlıklı olarak ayrıştırılmış yaşam alanlarında ve kaçak yapılarda, elektrik, su, kanalizasyon ve arıtma sistemlerini içeren altyapı hizmetlerinden, banyo, tuvalet ve mutfak gibi temel ihtiyaç birimlerinden yoksun veya yetersiz konutlarda yaşamaktadırlar. "Roman yerleşimleri" deyiimi, Romanların yaşadığı mahallelerin ayrıştırılmışlığını gösteren önemli bir fenomendir. Bu tür yerleşimler, Hırvatistan'da da düşük standartlara sahip konut ve düzenlenmemiş çevreye işaret etmektedir. UNDP- Dünya Bankası araştırmasından elde edilen verilerde de bu ilişki net olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin "uygun konut" standartının bir kıstası olan hane halkında kişi başına düşen oda sayısı, Romanlarda 0.48 iken Roman olmayan nüfus için 1.20'dir. Benzer farklılıklar, fert başına düşen metrekare oranlarında (romanlar ve diğer nüfus için sırasıyla 12.87 ve 35.03), temiz su kaynaklarından (%35.21 ve %4.32) ve gelişmiş sıhhi tesisat donanımından (konut içi tuvalet ve banyo olanaklarından) yoksunluk

---

²⁷ Laura Šakaja/Hrvoje Šlezak (2013), The Romani ("gypsies") in The Social Space of Post-Socialist Countries: The Example of Croatia, *The Overarching Issues of the European Space..* Ed. Faculdade Letras Universidade Porto., p. 395

²⁸ Roma Poverty From a Human Development Perspective, pp.39-45

(%48 ve %6.30) oranlarında da kendini göstermektedir.²⁹ Romanların %12'si elektrik bağlantısı olmayan, %27'si harap evlerde veya gecekonduda yaşamaktadır.³⁰

Roman yoksulluğu çok boyutlu bir yoksulluktur. Fakat işsizlik/ güvenceli istihdam dışılık ve olumsuz/yetersiz konut ve/ya mahallerde yaşamak, yoksulluğun temel bileşenleri arasındadır ve her iki unsur da Romanların yüzyüze kaldığı yoksunluk ve marjinalleşmenin doğasına uygun bir yoksulluğun hem sebebi hem de sonucudur. Başka bir deyişle, Roman yoksulluğu yalnızca mali kaynaklardan yoksunluk, işsizlik, düşük nitelikli konutlarda yaşama, sosyal hizmetlere zayıf erişim değildir; hem önceki dışlanma deneyimlerinin yansması hem de yoksulluk kısır döngüsünü pekiştirecek gelecekteki mahrumiyetlerin belirleyicisidir. Zira düşük eğitim başarısı ve marjinalleştirmenin bir sonucu olarak Romanlar, bu gün hala kayıtlı istihdam pazarından dışlanmaktadır. Bunun sonucu olarak sosyal statülerindeki zayıflık daha da derinleşmekte, sosyal güvenceden yoksunluk pekiştirilmektedir. Bu nedenle Romanların yoksulluğunu minimize etme gayretlerinin öncelikle dışlanmışlığı ve onun etkilerini ortadan kaldırmaya yöneltilmesi, alınacak yasal, idari, siyasi, ekonomik ve kültürel önlemlerin bütünsel bir yaklaşım içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

2. Romanların Genel Olarak Ekonomik Statülerini Yükseltmeye Yönelik Alınan Hukuki ve Siyasal Önlemler

Hırvatistan Anayasası hak ve özgürlük kataloğu içinde sosyal ve ekonomik haklara da yer vermiş, bu bağlamda herkesin çalışma hakkı ve özgürlüğüne sahip olduğunu, kendi meslek ve iş seçimini serbestçe yapabileceğini, eşit şartlar altında her iş yerine erişebileceği ve çalışabileceğini kabul etmiştir (m.55). Hırvatistan Anayasası'nı diğer pek çok anayasadan ayıran en önemli özellik ise, çalışmayan ya da çalışamaz durumda olanların ekonomik yaşamlarını da asgari güvencelerle korumuş olmasıdır. Anayasa'nın 58. maddesinde iş göremezlik ya da işsizliğin sonucu olarak temel geçim ihtiyaçlarını karşılayamayacak aciz, sakat, hasta ya da diğer durumdaki kişilerin yardım hakkına sahip oldukları ve bu hakkın devletin teminatında bulunduğu vurgulanmıştır (m.58/1). Aynı şekilde devlet, engellilerin korunması ve sosyal yaşama dahil edilmesine, Hırvat savaş gazileri ve engelli Hırvat savaş gazileri ile dul eş, çocuk ve ailelerinin de korunmasına özel özen gösterecektir (m.58/2-3). Bu hükümler arasından özellikle Anayasa'nın 58/1 hükmünde belirtilen koşullar altında yaşayan çok sayıda Roman azınlığın ekonomik anlamda korunabilmesi güvence altına alınmış olmaktadır.

---

²⁹ The Situation of Roma 2012, Croatia FRANET National Focal Point Social Thematic Study, Croatian Law Centre – Hrvatski pravni centar, pp.8-9

³⁰ Roma Poverty From a Human Development Perspective, pp.49-51

Hırvatistan Anayasası'nda konut hakkına ilişkin bir hükmün olmaması ise şaşırtıcıdır. Anayasa konutu sadece dokunulmazlık zırhı ile korumuş, konutun sosyal ve ekonomik yaşam içindeki yerini görmezden gelmiştir. Fakat Anayasa'nın 141. maddesinde Anayasanın öngördüğü usule göre yapılan, onaylanan ve yayınlanan uluslararası sözleşmelerin iç hukukun bir parçası ve iç hukuk düzenindeki yasalardan üstün olduğu kabul edilmiştir.

Hırvatistan, iç hukukta Anayasa ve yasalarla uluslararası sözleşmeler tarafından korunan sosyo-ekonomik hak ve özgürlüklerin Romanlar için yerine getirilmesine övgü bir takım siyasal tedbirleri de kabul etmiş ve uygulamaya koymuştur. Bu amaçla 2003 yılından bu yana, Romanların sosyo-ekonomik statüsünü geliştirmek amacıyla istihdam ve konut konularını da içeren çok sayıda ulusal program ve eylem planı geliştirmiş; Avrupa kurumlarının eleştiri ve önerileriyle bu program ve planları revize etmiştir. 2003 yılında Romanlar için Ulusal Program'ın kabulüyle birlikte 2005 yılında Roman Katılımı On Yılı 2005-2015 programına dahil olunmuş, buna bağlı olarak eğitim, sağlık, istihdam ve konut alanlarını kapsayan eylem planı yapılmıştır. Romanların istihdamını arttırmak amacıyla Hırvat Hükümeti, iş arayan Romanların kayıtlı olarak çalıştırılması ve eğitilmeleri ile kamusal işlerde çalıştırılmalarını içeren bir program kabul etmiş, 24 aylık süre için eş finansman desteğini güvence altına almıştır. Hırvat İş Kurumu, bu sürede Romanların özel sektör alanında ve kamusal çalışma programları içinde ücretli çalıştırılmalarına yönelik eş finansman önlemlerini uygulamaya koymuştur. 2010-2011 döneminde mesleki eğitim ve kamuda istihdam sağlanarak Romanların bir kısmı için ücretli çalışma imkanı yaratılmıştır.³¹ Yine Romanların kişisel iş arama planı geliştirmelerine ve kendi iş profillerini tanımlamalarına yönelik yardım sağlanmıştır. 24 aylık süreç içinde 1.294 kişilik bir Roman grubu bu tür bilgilendirme faaliyetlerinden yararlandırılmış, 6500 kişiye kişisel danışmanlık hizmeti verilmiş, 233 kişi de kamusal destekli ücretli işlerde çalışmaya başlamıştır.³² 2012 yılında Roman kadın ve erkeklerin çalışma yaşamına katılmalarını teşvik etmek, Romanlarla işverenler arasında olumlu bir iklim yaratmak ve onları Roman işçi almaya teşvik etmek üzere Hırvat İş Kurumu tarafından istihdam hazırlık programları içerisinde özellikle gençler ve kadınlar için hazırlık eğitimi ve serbest meslek atölyeleri düzenlenmiştir.³³

Hırvatistan hükümeti, Avrupa Konseyi ve AB kurumlarının önerilerini de dikkate alarak Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası'nın uygulanmasını,

---

³¹ National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, Zagreb, November 2012, pp.52-53

³² http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_croatia_strategy_en.pdf (10.10. 2015)

³³ Fourth Report Submitted by Croatia Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of The Framework Convention for The Protection of National Minorities, p.28

ulusal azınlıkların özellikle eksiklikleri tespit edilen alanlarda korunmasının güçlendirilmesi amacıyla önceki planları revize ederek 2011-2013 dönemi için yeni bir Eylem Planı kabul etmiştir. Yine bu dönemlerde, vatandaşlığı olmayan Romanların iş bulma konusundaki sıkıntılarını gidermek üzere 2009-2013 yılları arasında yabancı uyruklu 170 Roman'a, Ocak- Eylül 2013'te 34 Roman'a vatandaşlık hakkı verilmiştir. 2009-2013 döneminde 52, Ocak-Eylül 2013 döneminde ise 15 Roman'ın vatandaşlık başvurusu, yabancı ülke uyrukluğundan ayrıldığına kanıtlanması koşuluyla teminat altına alınmıştır.³⁴

Romanların istihdam oranının düşük, işsizlik oranının ise yüksek olduğu Hırvatistan'da bu sorunu hafifletmek için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2013 Haziran'da Romanların serbest meslek sahibi olabilmelerine yönelik bir inovasyon modeli önermiştir. Sosyal kooperatiflerin Hırvatistan'ın zorlu piyasa ve ekonomik koşulları için oldukça uygun bir model olacağından yola çıkan UNDP, Hırvat işgücü piyasasında hakim olumsuz koşullar göz önüne alındığında Romanların ekonomik bağımsızlık kazanabilmelerinin tek yolunun meslek edindirme kooperatifleri olduğu inancıyla projeler geliştirmiş ve iki kooperatif kurulmasını sağlamıştır. Romanlara informal eğitim aracılığıyla özel mesleki beceriler kazandırılmasına yönelik projelerden ilkinde bir kooperatif kurularak, Kuršanec and Sitnice'de oturan ve uzun süredir işsiz 30 Roman organik ve bio-dinamik tarım konusunda eğitilmiştir. Fakat sürecin karmaşıklığı nedeniyle yerel topluluktan ekolojik üretim yapan çiftçiler ve uzmanlar da Kooperatife üye olarak kaydedilmiş, informal eğitim ve danışmanlık alanında NGO olarak çalışan Autonomous centre – ACT'den de danışmanlık hizmeti alınmıştır. İkinci kooperatif ise Kuršanec bölgesinde yaşayan 17-35 yaş aralığındaki işsiz Roman kadınlara genel mesleki eğitimin yanı sıra ekolojik renklerle ekran baskısı yapabilmelerini sağlayacak profesyonel eğitim vermek üzere kurulmuştur. İstihdama yönelik önemli sosyal becerilerin geliştirilmesini ve kooperatif işletmelerinin nasıl çalıştığını öğretmeyi içeren teorik eğitim bölümü tamamlanmış, iki kooperatif de 2014 Mart'ta üretime başlamıştır. Ayrıca 6 Roman işsiz, serbest meslek edindirme programı çerçevesinde Hırvat Kamu İstihdam Kurumu tarafından formal eğitime alınmıştır.³⁵ UNDP'nin girişimiyle başlatılan bu örgütlenme modeli, işsiz ya da kayıt dışı işlerde çalışan ve sendikal haklara sahip olamayan Romanları yeni kooperatifler kurmaya ve bu yolla iş edinmelerine hizmet edebilecektir.

---

³⁴ Fourth Report Submitted by Croatia Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of The Framework Convention for The Protection of National Minorities, Received on 11 September 2014, ACFC/SR/IV(2014)012, Government of the Republic of Croatia, Fourth Report of the Republic of Croatia on the Implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Zagreb, July 2014, pp.38-39

³⁵ Roma Communities Find Employment Through Cooperatives, 14 February 2014, <http://www.hr.undp.org/content/croatia/en/home/presscenter/articles/2014/02/14/roma-communities-find-employment-through-cooperatives.html> (20.10.2015)

Roman azınlığın toplumsal yaşamın tüm alanlarında diğer toplumsal kesimlerle eşit olarak yer almasını sağlamaya yönelik en önemli siyasi adım ise, 2013-2020 Roman Katılımı İçin Ulusal Strateji belgesinin kabulüdür. Ulusal Stratejide tanımlanan genel ve özel amaçların uygulanmasına ilişkin başlıklar, 2013-2015 Roman Katılımı İçin Ulusal Stratejinin Uygulanmasına Yönelik Eylem Planı'nda tanımlanmıştır.³⁶ Romanların istihdam yoluyla toplumsal yaşama katılımının sağlanması ve yoksulluklarının azaltılması amacıyla çeşitli önlemlere yer veren 2013-2015 Eylem Planındaki başlıklarla birlikte yukarıda anılan diğer plan ve programların uygulanmasını izlemek üzere yapılandırılan izleme komitelerinde Roman üyelere de yer verilmiş, böylece Romanların üst düzey kurumlarda kararlara katılarak sürece bizzat dahil olmaları sağlanmıştır. En son 4 Temmuz 2013'te Hükümetin aldığı kararla 2013-2020 Roman Katılımı İçin Ulusal Stratejinin Uygulanmasının İzlenmesi Komitesi kurulmuş ve atamalar yapılmıştır. Komite üyelerinden bir kısmı Roman kökenlidir.³⁷

Hırvatistan'ın Roman azınlığını kayıtlı istihdam piyasasına dahil ederek sosyo-ekonomik statülerini geliştirme çabası, son 10 yılda önemli bir mesafe kaydetmekle birlikte, taraf olunan uluslararası sözleşme organları ilgili raporlarda yapılanların yeterli olmadığını beyan etmektedirler. Örneğin, sosyal ve ekonomik hakları düzenleyen Avrupa Sosyal Şartı'nın denetim organı Avrupa Sosyal Haklar Komitesi son raporunda, Hırvatistan'da yasalar ve istihdam politikaları aracılığıyla işgücü piyasasına ilişkin alınan tedbirlerin hedefli, etkin ve düzenli olarak izlenmesi gerektiğine işaret etmiş, istihdam politikalarının yerinde takip edilmesi ve etkinliğinin değerlendirilmesi konusunda uyarıda bulunmuş, bu zeminde istihdam politikası çabalarının işsizlikle mücadele ve istihdamın teşviki bakımından yetersiz olduğu kanaatine vararak Hırvatistan'daki durumun Şart'ın ilgili 1/1 hükmüyle uyumlu olmadığına karar vermiştir.³⁸

Konut alanında ise, Eylem Planında 2010-2011 dönemi içinde yer alan ve 14 ili kapsayan "Roman Yerleşim Yerlerinde Fiziksel ve Çevresel İyileştirme Faaliyetleri İçin İl Programlarının Hazırlanması" başlıklı önlemin uygulanmasına yönelik çalışmalar kapsamında Roman yerleşim yerleri için fiziki plan

---

³⁶ National Programme of Protection and Promotion of Human Rights for The Period 2013–2016, The Government of the Republic of Croatia Office for Human Rights and National Minority Right, Zagreb, 2013.

³⁷ International Covenant on Civil and Political Rights Human Rights Committee, Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure-Third periodic reports of States parties due in 2013 Croatia, CCPR/C/HRV/3, pp.42-43

³⁸ European Social Charter European Committee of Social Rights Conclusions XX-1 (2012) (CROATIA) Articles 1 and 9 of the 1961 Charter and Article 1 of the 1988 Additional Protocol, January 2013, p.4

geliştirilmesini sağlamak amacıyla bu illerdeki yerel yönetimlere finansman yardımı yapılmıştır. ³⁹ Ancak AB hibe programlarının da desteğiyle tüm alt yapısıyla tamamlanan tek yerleşim bölgesi, Roman azınlığın en fazla sayıda yaşadığı bölge olan Meğimurje'dir.⁴⁰ Uygulamayı izlemek üzere Hırvatistan Hükümeti tarafından 4 Temmuz 2013 tarihinde kurulan 2013-2020 Ulusal Roman Katılım Stratejisinin Uygulanmasını İzleme Komisyonu⁴¹ kurulmuş, ancak Komisyon yeni bir oluşum olarak henüz etkili sonuç alacak çalışmalar yürütmemiştir. Bununla birlikte Komisyon kurulduğundan bu yana, Roman azınlığının yaşam koşullarını geliştirmelerine yönelik olarak, okula devam için bir kereye mahsus mali yardım, konut onarımı, çatı tamirata, yangın ve sel hasarı restorasyonu, ciddi hastalıkların tedavisi için gerekli fonların güvence altına alınması konusunda yoğun çaba göstermektedir.⁴²

3. Romanların Sağlık Hakkını Korumaya Yönelik Hukuki ve Siyasal Önlemler

Hırvatistan Anayasası'nda sağlık, "sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı" (m.59) olarak hizmet anlayışı içinde bireysel boyutuyla, "sağlıklı yaşama hakkı" olarak ise insan ve çevre sağlığının bir unsuru olarak düzenlenmiştir (m.70). Anayasa'nın sağlık ile ilgili hükümleri, Sağlık Sigortası Yasası ile birlikte Hırvatistan'ın halk sağlığı politikasının uygulanmasına yasal platform oluşturan, aynı zamanda AB müktesebatının iç hukuka aktarılması ve uygulanması için temel sağlayan Sağlık Yasası'yla açıklığa kavuşturulmuştur. 1993 yılında kabul edilen Yasanın amacı, çevre ve sağlık sorunları ile bunların önlenmesi ve sağlık eğitimleri de dahil olmak üzere, sağlık hizmetlerinin kolayca ve herkesin eşit erişilebileceği bir düzenlemeyle bütünleştirilmesidir. Yasa'ya göre sağlık hizmetleri, halkın ihtiyaç ve öncelikleri gözetilerek süreklilik ve eşitlik temelinde yerine getirilecektir.⁴³

Hırvatistan'da sağlık reformunun bir parçası olarak yürürlüğe konulan bu yasaların yanı sıra sağlık alanında iki stratejik belge kabul edilmiştir; 2006-2011 Ulusal Sağlık Stratejisi ile 2012-2020 Ulusal Sağlık Stratejisi. Birincisi

---

³⁹ National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, pp.80-82

⁴⁰ Fourth Report Submitted by Croatia Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of The Framework Convention for The Protection of National Minorities, Received on 11 September 2014, ACFC/SR/IV(2014)012 Strasbourg, 1 September 2014, p.28

⁴¹ Komisyon'a Hırvatistan Cumhuriyeti kurum ve organlarının temsilcileri ile Roman ulusal azınlık temsilcilerinin eşitliği temelinde atamalar yapılmış, bütçesi tahsis edilmiştir. ibid. p.21

⁴² ibid., pp.21-22

⁴³ Ljubica Žunić, Healthcare in Croatia, University of Split University Department for Health Studies, Trondheim, May 2014, <http://hist.no/attachment.ap?id=26992>, (12.10.2015)

resmi olarak uygulanmamış, diğeri ise uygulamaya girmiştir. 2006-2013 yılları arasında yapılan sağlık reformları, sağlık sisteminin mali istikrarına odaklanmış, katkı paylarının artışı, birikmiş borçların ödenmesi önlemleri üzerinde çalışılmıştır. Bu dönemdeki diğer önemli reformlar, birinci basamak sağlık ile hastane bakımı için yapılan ödeme mekanizmalarında değişiklikler dahil ilaç fiyatlandırma ve geri ödeme reformu ile sağlık hizmetleri alanında özellikle acil tıp hizmetlerine ilişkin değişiklikleri içermektedir. Ancak bu reformların çoğunda ciddi uygulama sorunlarıyla karşılaşmış, bir bölümü ise kısmen uygulanmıştır. 2012-2020 Ulusal Sağlık Stratejisi ise, Hırvat vatandaşları arasındaki eşitsizliğin azaltılması, ortak değer ve ilkelerin yaratılması amacıyla geliştirilmiş bir belgedir.⁴⁴

Hırvatistan sağlık sistemi içinde düzenlenen yasalar ve uygulamalardan Romanlar da içinde buldukları statüye göre yararlanmakta, ancak özellikle zayıf ekonomik koşullar altında yaşayan Romanların Hırvatistan sağlık sistemi içinde kendilerine yer bulamadığı görülmektedir. Roman nüfusun %27.5'inin sağlık sigortası bulunmadığı, %44.5'inin ilaç satın alamadığı ileri sürülmektedir.⁴⁵ 2011 yılında yapılan, Merkez ve Doğu Avrupa bölgesindeki 12 ülkeyi kapsayan ikinci hane halkı araştırması verileri ise, bu bulgulardan farklı sonuçlara varmıştır. 2011 araştırmasına göre Romanların %17.5'i, diğer nüfusun ise %2.6'sı sağlık güvencesinden yoksundur. Veriler arasında farklılığa dayanarak Hırvatistan'da yaşayan Roman nüfusun 1/5- 1/4'ünün sağlık sigortası sisteminden yararlanamadığı söylenebilir. Katkı payı ödemelerini gerektiren Hırvatistan sağlık hizmetlerinden Romaların bir bölümünün yararlanamamasının en önemli nedeni, işsizlik ve marjinalleştirmenin bir sonucu olarak bu azınlığın içinde bulunduğu ekonomik yoksunluktur. Hırvat vatandaşı ya da sürekli ikamet hakkına sahip yabancı statüsünde olsalar bile Romanların bir kısmı, zorunlu sağlık sigortası payını ödeme imkanına sahip değildir. Etnik olarak ayrıştırılmış veriler bulunmamakla birlikte, bir takım resmi göstergeler Roman toplumunda çocuk ölümlerinin diğer toplumsal kesimlere göre daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Zayıf sağlık koşullarından özellikle Roman kadın ve çocukların daha fazla etkilendiği, bu gruplardaki ölümlerin büyük çoğunluğunun ilaç veya hastane ortamındaki sağlık hizmetlerine erişememekten kaynaklandığı gözlenmiştir. Çünkü Roman çocuk ölümlerinin %63'ü evde gerçekleşmektedir. Hırvat çocuk ölümlerinin ise %95'inin hastanede verilen tedavinin ardından gerçekleştiği belirtilmektedir. Roman kadınlar da sosyo-ekonomik faktörlere bağlı yoksulluk, yetersiz

---

⁴⁴ Džakula A, Sagan A, Pavić N, Lončarek K and Sekelj-Kauzlaric K. Croatia: Health system review. Health Systems in Transition, 2014; 16(3): 1–162, pp.xxvi-xxvii, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/252533/HiT-Croatia.pdf?ua=1 (13.10.2015)

⁴⁵ <http://www.hr.undp.org/content/croatia/en/home/presscenter/articles/2014/10/24/roma-in-croatia-in-a-multiple-disadvantaged-position.html> (13.10.2015)

beslenme, düşük standartlı konutlarda yaşama ve sağlık hizmetlerine erişememe⁴⁶ nedenlerine bağlı olarak sağlık göstergeleri açısından geriye kalan kadın nüfusuna ve Roman erkeklere göre daha kötü durumdadır. Bu veriler, etnisite ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve dışlamaların sağlık üzerindeki etkilerini göstermeye yetmektedir.⁴⁷

Romanların sağlık güvencesi ve sağlık hizmetlerine erişimini olumsuz etkileyen bir diğer neden, hukuki statüleridir. Erken dönemli bir çalışmaya göre, Hırvatistan'da yaşayan Romanların yaklaşık %10'u vatandaş değildir. %6-7'si başka ülke vatandaşıdır, %3'ünün ise hiçbir ülkeyle bağı ve kimlik kartı yoktur.⁴⁸ Yukarıda sözü edilen 2011 araştırmasından öğrenildiğine göre, eski Yugoslav ve Çek Cumhuriyetinde yaşayan Romanların bir kısmı ülkeleri bağımsız olduğunda vatandaşlıklarının reddedildiğini bildirmişlerdir. Vatandaşlık yasalarında vatandaşlık tanımının genellikle birçok Roman'ı dışarıda bırakacak şekilde, etnik çoğunluk temelinde yapılıyor olması da Romanların Hırvat vatandaşlığı kazanmalarını önemli ölçüde engellemektedir. Örneğin Hırvat dilini bilme ya da latin alfabesi ile okuyup yazabilme koşulları, eski Yugoslav Cumhuriyetindeki savaştan kaçıp gelen Romanlar için oldukça zorlayıcıdır.⁴⁹ Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu 2012 yılı izleme raporunda, Romanların çoğunun (%25) doğum kayıtları yapılmadığı için kimlik belgelerine ve vatandaşı oldukları ülkelere vatandaşlık belgelerine sahip olmadıklarını; bu durumun eğitim, sağlık, konut ve istihdamı kapsayan sosyal refaha erişim haklarını engellediğini ifade etmiştir. Yine aynı şekilde önemli sayıda vatansız Roman olduğu, tahminen 1000 Romanın fiilen vatansız, 2000 Roman'ın ise tanımlanamayan vatandaşlık nedeniyle vatansızlık riski altında bulunduğu açıklanmıştır.⁵⁰ Bu konularda Komisyon'un önerisi, Romanların kimlik edinmelerinin yasal ve idari koşul ve usullerinin basitleştirilmesi, erişilebilir

⁴⁶ Roman kuruluşlarına göre Hırvatistan'da yaşayan Roman kadınların %40'ünün sağlık sigortası yoktur. Bkz. Lynette Šikic'-Mic'anovic', Arthur R Ivatts, Danijel Vojak, Marija Geiger-Zeman (2015), Roma Early Childhood Inclusion+ Croatia Report, Open Society Foundation- Roma Education Fund-UNICEF, p.43

⁴⁷ Lynette Šikic'-Mic'anovic', Arthur R Ivatts, Danijel Vojak, Marija Geiger-Zeman (2015), p.40; AB tarafından üye ülkeleri kapsayan çerçeve raporda da benzer sonuçlar gözlenebilir. Bkz. Roma Health Report Health status of the Roma population. Data collection in the Member States of the European Union, European Union, 2014, pp.89-91; Sağlık alanında Romanlara yönelik ayrımcılık olgusu için bkz. National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, pp.61-63

⁴⁸ ibid. pp.40-43

⁴⁹ Charlotte Kühlbrandt, Katharine Footman, Bernd Rechel, Martin McKee, "An examination of Roma health insurance status in Central and Eastern Europe", The European Journal of Public Health Advance Access published February 5, 2014, p.2, <http://eurpub.oxfordjournals.org/content/eurpub/early/2014/02/05/eurpub.cku004.full.pdf> (13.10.2015)

⁵⁰ Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, following his visit to Croatia from 6 to 9 April 2010, Strasbourg, 17 June, 2010 CommDH(2010)20, para.115, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1636837> (14.10.2015)

kılınması, kimlik belgelerinin önemi konusunda Roman toplumu arasında farkındalık geliştirecek eğitim ve diğer çalışmaların yürütülmesidir. Vatansızlar ve/ya risk altında olanlar için de Hırvatistan'ın Devlet Veraseti ile ilgili olarak Avrupa Konseyi Vatansızlık Önleme Sözleşmesi ile Avrupa Konseyi Vatandaşlık Sözleşmesi'ni imzalaması ve onaylaması önerilmiştir.⁵¹

Sağlık Sigortası Yasası'na göre, Hırvat uyruklu ve Hırvatistan Cumhuriyeti'nde daimi ikamet eden yabancılar, sağlık sigortası olan bir aile üyesi aracılığıyla istihdam temelinde işe başlamasından itibaren 30 gün, eğitimini tamamlanmasının ardından 90 gün içinde sağlık sigortası için başvuruda bulunabilirler. Ancak Hırvatistan hükümetinin bildirdiğine göre, bu uygulama sosyal refah yönetmeliklerine göre yapıldığı için Romanlar genellikle bu gerekçelerle sağlık sigortası için başvuruda bulunmamaktadırlar. Çünkü ya vatandaşlıkları yoktur ya da işsiz yabancı konumunda bulunmaktadır.⁵²

2004 yılının sonundan itibaren Romanlar için, özellikle kadınlara yönelik sağlık eğitimi çalışmaları başlatılmış, çocuklar için aşılama programlarına hız verilmiş, gezici sağlık taramaları yapılmıştır. Bu çerçevede Roman toplumunun sağlığını etkileyen sorunların yerinde tespiti de mümkün olmuştur.⁵³ Roman Katılım On Yılı çerçevesinde yapılan ulusal katılım stratejileri ve eylem planlarında⁵⁴ Romanların sağlık hizmetlerine erişimleri ve uygulamaların izlenmesi dahil çeşitli hedefler yer almış, ancak uygulamada en az gelişme elde edilen alan sağlık olmuştur. Roman katılımına ilişkin ulusal programlarda yer alan istihdam, eğitim ve nispeten konut alanlarında somut gelişmeler yaşanırken, Romanların sağlık hizmetlerinden dışlanmaları olgusunda anlamlı bir azalma görülmemiştir. Hırvatistan'da sağlık güvencesi kapsamı bakımından Romanlarla toplumun geriye kalanları arasında hala derin bir uçurum bulunmaktadır. Roman Katılım On Yılı ilerleme raporlarında da sağlık en az değinilen alandır. Raporlarda Hırvatistan hükümeti Romanların sağlığı yerine neredeyse tamamen enfeksiyon hastalıklarının önlenmesine odaklanmakta, Romanların sağlık sigortası kapsamına alınmasıyla ilgili ise hiç bilgi verilmemektedir.⁵⁵

---

⁵¹ ECRI REPORT ON CROATIA (fourth monitoring cycle), Adopted on 20 June 2012, Published on 25 September 2012, CRI(2012)45, p.7, pp.31-33

⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz. National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, pp.59-61

⁵³ European Social Charter 3rd report on the implementation of the European Social Charter submitted by The Government of Croatia (Articles 11, 13 and 14 for the period 01/01/2005 – 31/12/2007) Report registered at the Secretariat on 17/02/09 CYCLE XIX-2 (2009), RAP/Cha/CRO/III(2009), p.8-36

⁵⁴ Decade of Roma Inclusion 2005-2015 Action Plan, Zagreb, March 2005, pp.41-42; National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, pp.66-69

⁵⁵ ibid.

4. Romanların Düşük Eğitim Statülerinin Yükseltilmesi Çabaları

Hırvatistan'da eğitim 5 seviyede verilmektedir: okul öncesi (preschool), temel (elementary), lise (secondary), yüksek (tertiary) ve yetişkin eğitimi (education of adults). Temel eğitim ilköğretim ve orta öğretimi içine alan 8 yıllık ve zorunlu eğitim sürecidir. 2014 yılında değiştirilen Okul Öncesi Eğitim Kanunu'na göre, 31 Mart 2014 itibarıyla 5 yaşını dolduran tüm çocuklar 1 yıl süreyle okul öncesi eğitim almak zorundadır. 4+4 olarak iki aşamada verilen temel eğitim, ücretsiz ve 6-15 yaşındaki tüm çocuklar için zorunludur. Özel ihtiyaçları olan öğrenciler ise, üç farklı düzende eğitim almaktadırlar: Normal eğitim kurumlarındaki kaynaştırma sınıflarında; normal eğitim kurumlarında, fakat özel eğitim gruplarıyla birlikte ayrı sınıflarda; özel eğitim okullarında. Resmi verilere göre normal okullardan ayrı bir sistem içinde özel eğitim okulunda eğitim gören Roman çocuk bulunmamaktadır. Fakat 2011 yılında BM Kalkınma Programı (UNDP), Dünya Bankası (WB) ve Avrupa Komisyonu (EC)'nin Avrupa bölgesindeki Romanların durumunu tespiti yönelik araştırmasında Hırvatistan'da Roman çocukların %7'sinin özel eğitim okullarında eğitim görmüş ya da hala görmekte olduğu saptanmıştır.⁵⁶

2011 nüfus sayımı verilerine göre Hırvatistan'da yaşayan Roman nüfusun % 45'i 19 yaşın altındadır. Bu oranın % 29'u 0-4 yaş, % 52'si 5-14 yaş, % 19'u 15-19 yaş aralığındadır. Bu demektir ki, Roman toplumunun % 45'i zorunlu eğitim süreci içinde yer almaktadır. Oysa Hırvatistan'da bu yaş aralığındaki çocuk nüfus ortalaması % 15'tir. Roman toplumunda ise çocuk nüfusu, ülke ortalamasının 3 katı oranında yüksektir.⁵⁷ Bu duruma ilaveten mekânsal ve toplumsal ayrıştırma ve dışlanmaya maruz kalan, yoksul, işsiz ve eğitimsiz aile ortamlarında olumsuz sağlık ve konut koşullarında yaşayan Roman çocuklar, eğitime katılım ve devam ile eğitim seviyeleri bakımından genel nüfus ortalamasının çok altındadır. UNDP-WB-EC 2011 araştırmasına göre, okul öncesi eğitime katıldığını beyan eden Romanların oranı, nüfusun geri kalanına göre hayli düşüktür: 0-6 yaş grubundaki Roman çocukların % 40,1'i; 7-14 yaş grubundakilerin % 38,7'si, 15-24 yaş grubundakilerin ise, % 32,5'u okul öncesi eğitime katılmaktadır. Nüfusun geri kalanı için bu oranlar sırasıyla % 63,6, % 51,8, % 61,5'tir. 2012/13 eğitim döneminde okul öncesi eğitime kaydını yaptıran toplam Roman çocuk sayısı 811'dir. Bu sayıya göre Roman çocukların % 40'ı okul öncesi eğitime katılmaktadır. İlköğretime kayıt oranı % 88'dir, ancak

---

⁵⁶ Advancing the Education of Roma in Croatia REF Country Assessment – 2014, Roma Education Fund, pp.15-16, http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/cro_country_assesment_2015.pdf (25.10.2015)

⁵⁷ Synthesis Report on RESEARCH in the 5 Project Countries - Belgium, Bulgaria, Croatia, Italy and the U.K. 2014, Drafted by *Vedar Gerogiev* and *Alya Vedar* On the basis of the 5 national reports, Supporting Motivation to Intervene on learning and Experience (SMILE), EU Lifelong Learning Programme.

% 40'ı ilköğretimi tamamlamaktadır. Bu durum Roman çocuklarında okul terk oranlarının çok yüksek olduğunu göstermektedir. Lise eğitimini tamamlayan Roman çocuk oranı sadece % 9'dur. Okuma yazma oranı Avrupa ortalamasının altındadır (% 85). Kırsal kesimde yaşayan Roman çocuklar kentsel alanlarda yaşayan Roman çocuklara göre her düzeyde eğitime çok daha az katılmaktadır.⁵⁸

Eğitime katılan Roman çocuklar ise, ya sadece Roman çocukların eğitim gördüğü ya da çoğunluğunun Roman olduğu sınıflarda eğitim görmektedirler. Hırvat yetkililer Roman çocukların Roman olmayan yaşlılarından ayrı olarak birlikte eğitilmesini, bu çocukların olumsuz yaşam koşulları nedeniyle yaşlılarına göre zihinsel ve ruhsal açıdan daha az gelişmiş olmasına, Hırvat dilini hiç ya da az bilmelerine ve Roman yerleşim yerlerindeki okullara gitmelerine bağlamaktadırlar.⁵⁹ 2007 yılında bu nedenle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bir başvuru yapılmış; AİHM 2010 yılında verdiği kararında Roman çocuklarının Hırvat diline yeteri kadar hâkim olmamaları nedeniyle sadece Romanlardan oluşan sınıflara yerleştirilmelerini ayrımcılık olarak değerlendirmiş, Hırvatistan'ın Sözleşme'nin eğitim hakkını düzenleyen 1 Nolu Protokol'ünün 2. maddesiyle birlikte ayrımcılık yasağına ilişkin 14. maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir.⁶⁰

Bu davanın AİHM önüne gelmesiyle birlikte Hırvatistan hükümeti Eylem Planında ele alınması gereken öncelikleri daha net olarak görmüş, Romanlar için kapsayıcı ve kaliteli eğitim verilmesi konusu politika gündemini etkilemiştir. Bu çerçevede eylem planlarında, Roman çocuklar için ayrı sınıfların kaldırılması, genel eğitim sınıfları içinde entegre eğitim verilmesi ve somut sonuçların izlenmesi, okullarda eksik kalan bilgileri tamamlayıcı sınıflar ve Roman çocukların dil yeterliliğini yükseltmek için özel programlar açılması, yoksul roman öğrencilerin okula devamını sağlamak ve okul terklerini önlemek için sosyal hizmetlerin sürece aktif katılımı da dahil olmak üzere bir çok tedbire yer verilmiştir. Dava devam ederken Hırvatistan hükümeti on beş yaşına kadar ilköğretimi tamamlayamayan Roman çocukların ileri eğitime devam etmelerine imkan sağlayan bir düzenleme yapmış, Roman Eğitim Fonu gibi bölgesel

---

⁵⁸ Dunja Potočnik, Access to Education and Educational Achievements of Roma Children and Youth in Croatia, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9469_file5_dpotocnik_22042013_en-%255Bcompatibility-mode%255D.pdf (25.10.2015)

⁵⁹ Lilla Farkas (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), Report on discrimination of Roma children in education, European Commission Directorate-General for Justice, October 2014, p.17

⁶⁰ **CASE OF ORŠUŠ AND OTHERS v. CROATIA** (*Application no.15766/03*), European Court Of Human Rights Grand Chamber, JUDGMENT STRASBOURG 16 March 2010; Davaya ilişkin yorumlar için bkz. Marc Willers, Recent Developments in EU Anti-discrimination Law Litigating Roma Rights Under EU Law and Experiences From The ECHR, p.8, http://www.era-comm.eu/oldoku/Adiskri/10_Race_Roma/2011_04_Willers_EN.pdf (25.10.2015)

paydaşlarla birlikte yerel düzeyde kısmen başarılı politika değişikliklerine gitmiştir. 2009 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tüm Roman çocukların okul öncesi eğitime katılmalarını sağlamak üzere anaokullarına ulaşım ve yiyeceklerini temin etmeye başlamıştır. Okul öncesi eğitime katılması mümkün olmayan çocuklara da ilköğretime başlamadan bir yıl önce özel bir hazırlık programı sunulmuştur. Bu çocuklar için Hükümet, genellikle ebeveynler tarafından ödenen anaokulu ücretlerini de üstlenmiştir. Yasal zeminde ise, daha önce kabul edilmiş bulunan Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası, Hırvatistan Cumhuriyeti'nde Ulusal Azınlıkların Dil ve Alfabelerinin Kullanımı Hakkında Yasa ve Ulusal Azınlık Diliyle ve Harfleriyle Eğitim Yasası'nda değişiklikler yapılmış, 2009 yılında Ayrımcılık Yasası Kanunu yürürlüğe girmiştir. 2010 yılında ilköğretim ve Ortaöğretim Okul Eğitim Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, Hırvat dil becerileri yetersiz olan çocuklara eğitim gördükleri okullar tarafından özel yardım sağlaması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Orsus ve Diğerleri kararından sonra AB'ye üyelik girişimlerinin de etkisiyle Hırvatistan Eğitim Bakanlığı Hırvatça konuşmayan çocuklarla göçmen çocuklara okuldaki derslerinden sonra ilave Hırvat dili eğitimi verilmesini kabul etmiş ve finansmanını üstlenmiştir.⁶¹ Hükümet 580 yüksek okul, 23 üniversite düzeyindeki Roman öğrenciye konut, ulaşım ve okul ücretlerini kapsayan burs olanağı sunmuş, 390 Roman çocuğun okul öncesi eğitim masrafları karşılanmıştır.⁶²

Roman çocukların okul öncesi eğitimden başlamak üzere her düzeyde eğitim kurumuna katılımını arttırmaya yönelik tedbirlerin alınmasıyla Roman çocukların eğitime katılımında sayısal bir gelişme yaşanmıştır. Ancak, Romanların ağırlıklı olarak yaşadığı kentlerde, özellikle Meğimurje'de AİHM'nin Orsus kararından sonra kentte sadece Roman çocuklardan oluşan sınıf sayısında artış yaşandığı bildirilmektedir. Yine aynı kentte ilköğretim eğitimi veren bir özel eğitim kurumuna 2013/2014 eğitim yılı verilerine göre kayıtlı 197 öğrencinin %41,12'si Roman'dır. Bu oran çok yüksektir ve Roman çocukların kolaylıkla özel eğitim kurumlarına yönlendirilebildiğini düşündürmektedir.

İlköğretim öğrencileri için Roman dili ve kültürüne göre bir müfredatın henüz akredite edilmemiş olması da ülke çapında genel bir sorundur. Aynı şekilde ülke çapında ilköğretimde okul terk oranları en yüksek düzeyde Roman çocuklarda görülmektedir. 2005 yılı baz alındığında bu güne kadar ilköğretim okullarına kaydolan Roman çocuk sayısı 5 kat artış göstermiş, ancak büyük çoğunluğu 15 yaşına kadar süren 8 yıllık zorunlu eğitim sürecini tamamlayamadan okuldan

---

⁶¹ Strategies and Tactics to Combat Segregation of Roma Children in Schools *Case studies from Romania, Croatia, Hungary, Czech Republic, Bulgaria, and Greece*, FXB Center for Health and Human Rights Harvard University 2015, pp.47-50

⁶² 2014 Country Reports on Human Rights Practices - Croatia <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=country&docid=559bd57328&skip=0&coi=HRV&querysi=rom a&searchin=fulltext&sort=date> (27.10.2015)

ayrılmıştır. Bilim Eğitim ve Spor Bakanlığı, bu çocukların yeniden kaydının yaptırılmalarını ve Hırvat dilinde eğitim desteği ile genel olarak eksik oldukları konularda ilave sürelerle eğitim verilmesini sağlamak amacıyla bu durumdaki çocuklar hakkında veri toplamaya başlamıştır. Romanların orta öğretim ve yükseköğretime katılımlarını ve devam etmelerini sağlamak için burs, yurt ve diğer eğitim faaliyetleri için maddi destek verme önlemleri de devam etmektedir. Hırvat İş Kurumu da Romanlara mesleki eğitim ve işyerinde eğitim verilmesine yönelik masrafları karşılamaktadır.⁶³

5. Örgütlenme Hak ve Özgürlüğünün Tezahürü Olarak Roman STK'ları

Örgütlenme hakkı ve özgürlüğü ile korunan değer, bir grubun üyelerinin ortak amaçlarını gerçekleştirmek için bir topluluk (collective entity) veya "örgüt" (association) kurma veya buna katılma özgürlüğüdür. Diğer bir deyişle, bireylerin kendi menfaatlerini korumak için kendilerini temsil eden toplu teşekkül oluşturarak bir araya gelme özgürlüğüdür. Bu anlamda örgütlenme özgürlüğü, siyasi parti, sendika, dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşları (STK) şeklindeki birçok örgütlenme biçimine koruma sağlamaktadır. Ancak Romanların siyasi partilerle ilişkisi örgütlenmeyi de içerecek şekilde siyasi hak ve özgürlükler bölümünde değerlendirildiği için, bu başlık altındaki açıklamalar Romanların sendikalar ve diğer sivil örgütlenmelerle (dernek/vakıf vb.) hukuki ve uygulamaya dönük ilişkisi üzerine inşa edilecektir.

Hırvatistan Anayasası'nda örgütlenme özgürlüğü, siyasi parti kurma hakkı (m.6) ile ortak çıkarları korumak ya da sosyal, ekonomik, siyasi, ulusal, kültürel ve diğer alanlara ilişkin görüşlerini ortaya koymak üzere sendika ve diğer oluşumlara serbestçe üye olma, üyelikten çıkma ve faaliyet gösterme hakkı (m.43) olarak iki ayrı maddede düzenlenmiştir. Siyasi partiler, dini topluluklar, sendikalar ve işveren dernekleri dışında kalan dernekler, Dernekler Kanunu'nda⁶⁴; vakıflar ve fonlar Vakıflar ve Fonlar Kanunu'nda⁶⁵; sendikalar ve işveren dernekleri ise İş Kanunu'nda⁶⁶ düzenlenmiştir.

---

⁶³ Ádám Kullmann, Robert Kushen, Márton Rövid, Orsolya Szendrey, and Violetta Zentai (Editors), "Civil Society Monitoring on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in 2012 and 2013" Summary Report, Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation, 2014, p.15, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9772_file1_civil-society-monitoring_summary-report-1.pdf (27.10.2015); Alınan tüm önlem ve gelişmeler için bkz. Progress Report 2014, Decade of Roma Inclusion, pp.5-8, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9811_file7_hr-2014.pdf (28.10.2015)

⁶⁴ Law on Associations, Official Gazette of the Republic of Croatia, No. 88 of October 11, 2001

⁶⁵ Act on Foundations and Funds "Narodne novine"-Official Gazette" No.x 36/95 (1 June, 1995)

⁶⁶ Labour Act (consolidated text), Zagreb, 21 September 2004

Azınlıkların örgütlenmelerine ilişkin düzenlemeler ise Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası'nda yer almaktadır. Yasa'nın 7/7 hükmünde ulusal azınlıkların mensup oldukları azınlık gruplarıyla ya da diğer azınlıklarla kişisel organizasyon ve ortak amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik dernek kurabilecekleri ifade edilmiştir. Fakat Yasa, ulusal azınlıkların dernek ya da siyasal parti tipi oluşumlarını değil, merkezi ve yerel yönetimlerde temsil haklarını, ulusal azınlık özerk yönetimleri ile azınlık konseyleri kurma ve buralarda faaliyet gösterme hak ve özgürlüklerini düzenlemiştir. Bu konulara azınlıkların siyasal katılımlarıyla ilgili bölümde değindiğimiz için, bu bölümde Romanların sendika ve derneklerle ilişkileri üzerinde duracağız.

Örgütlenme hakkının sivil toplum alanındaki kullanım biçimlerinden olan dernek çatısı altında birleşme açısından Romanlar, siyasi örgütlenme biçimine göre daha fazla yol almış görünmektedirler. 2014 yılı itibarıyla Hırvatistan'da kayıtlı Roman sivil toplum örgütü sayısı 140'ın üzerindedir. Yerel birimlerde Roman toplumu arasındaki yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamaya yönelik dernekler oldukça yaygındır. Romanlar neredeyse yaşadıkları her il ve bölgede bu tür bir dernek kurmuşlardır. Diğerleri, gençlik ve kadınların gelişimi, kültür, sanat, dostluk, sağlık, eğitim, daha iyi yaşam ve gelişme, yaşlılık ve sakatlık, insan hakları ve Roman eğlenceleri konularında faaliyet göstermek üzere kurulmuş dernek ve birliklerdir.⁶⁷ Fakat bunların sadece yarısı faaliyet göstermekte ve sadece bir düzine kadarı finansal ve sürdürülebilirlik açısından güçlü ve oldukça aktif durumdadır. Bunların dışında kalan derneklerin bir kısmı projelerini tasarlama ve uygulama becerisi ve kapasitesinden yoksun olduğu için fon bulamamakta, bir kısmı da ekonomik kriz ve durgunluktan dolayı devlet ve yerel yönetimlerin mali desteğini azaltmasına bağlı olarak mali yetersizlik içindedir. İnsan Hakları Merkezi Roman dernekleri ile işbirliği içinde yaptığı bir çalışmada özellikle eğitilmiş Roman kadınlar ve gençlerin temsili altındaki derneklere Roman sivil toplum kuruluşları (STK) ile devlet organları arasındaki işbirliğinin iyileştirilmesini sağlamaya yönelik genel kural niteliğinde önerilerde bulunmuştur. Önerilerin özü, Roman STK'ların kapasitelerini güçlendirmelerine ve yeni yaklaşımlar geliştirmelerine yardımcı olacak uzun vadeli ve süreklilik gösterecek program ve projeler tasarlamak ve uygulamak için kılavuzlar geliştirmeleri, böylece fon artışı sağlamalarıdır. Ulusal Roman Programı uygulanmaya başladığından bu yana, Roman derneklerinin desteklenmesi ve güçlendirilmesine yönelik çok sayıda faaliyet gerçekleştirilmiştir. Roman derneklerinin kapasitesini geliştirme amacıyla ulusal, yerel ve uluslararası organizasyonlar düzenlenmiş, bu dernekler aracılığıyla Roman toplumunda pozitif değişikliklerin başlatılmasını sağlamaya

---

⁶⁷ The Situation of Roma 2012, Croatia FRANET National Focal Point Social Thematic Study, Croatian Law Centre – Hrvatski pravni centar, p.10

yönelik aktif tutum takınmalarına destek verilmiştir. Ancak gelinen noktada, beklenen sonuçlar elde edilememiştir.⁶⁸

Devlet yetkilileri de Romanların sosyal, kültürel ve kamusal yaşama katılımlarını arttırarak çoğunluk toplumu ile Romanlar arasındaki mesafeyi azaltmayı amaçladıklarını belirtmekte, bu amaca yönelik daha fazla fon ve kaynak tahsis edileceğinin sözünü vermektedirler.⁶⁹ 2009-2013 yılları arasında Ulusal Azınlıklar Konseyi aracılığıyla merkezi hükümet bütçesinden Roman dernek ve kuruluşlarına toplam 5.572.000,00 kuna devlet yardımı yapılmıştır.⁷⁰ 2014 yılında Ulusal Azınlıklar Ulusal Konseyi, 21 Roman derneği tarafından “Roman ulusal azınlığın sosyal ve kültürel yaşama katılımı” konusunda geliştirilen 32 adet projeyi finanse etmiştir. Ayrıca Konsey devlet bütçesinden elde edilen eş finansman desteğiyle kültürel özerkliği başarmaya yönelik programların yazılması, uygulanması ve rapor haline getirilmesine yardımcı olmak üzere Romanlara work shop eğitimleri düzenlemeye devam etmektedir. Roman sivil toplum örgütleri, uluslararası kültürel ilişkilerini geliştirme, edebi faaliyetler ve kitap satın alınması gibi konularda da Kültür Bakanlığı tarafından sağlanan finansal yardımlarla desteklenmektedirler. Yine 2014 yılında Ulusal Azınlıklar Ulusal Konseyi, İnsan Hakları ve Ulusal Azınlık Hakları Dairesi ile işbirliği halinde Roman Ulusal Azınlıklar Konseyi'nin işlevleriyle ve azınlık sorunlarının medya tarafından ele alınmasına ilişkin konularda Roman STK'ları için seminer ve work shoplar düzenlemiştir.⁷¹ Fakat Roman STK'larının büyük bölümü verilen parasal yardımların nasıl harcandığı konusunda bilgilendirmeye yönelik şeffaf ve açık bir sistem geliştirememiştir. Bu durum da Roman STK'larının başarısızlık sebeplerinden biri olarak gösterilmektedir.⁷²

---

⁶⁸ National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, Zagreb, November 2012, pp.92-93, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_croatia_strategy_en.pdf (7.10.2015)

⁶⁹ Lynette Šikić -Mic'anović, Arthur R Ivatts, Danijel Vojak, Marija Geiger-Zeman (2015), Roma Early Childhood Inclusion+ Croatia Report, Open Society Foundation- Roma Education Fund-UNICEF, pp.36-37

⁷⁰ FOURTH REPORT SUBMITTED BY CROATIA PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 2 OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES, Received on 11 September 2014, ACFC/SR/IV(2014)012, pp.138-141; 2009-2010 yıllarında yapılan mali destek için bkz. National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, Zagreb, November 2012, pp.96-100, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_croatia_strategy_en.pdf (7.10.2015)

⁷¹ Progress Report 2014, Decade of Roma Inclusion, p.19, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9811_file7_hr-2014.pdf (20.10.2015); Diğer kurumsal destek ve yardımlar için bkz. National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, pp.97-100

⁷² Progress Report 2014, Decade of Roma Inclusion, p.3, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9811_file7_hr-2014.pdf (20.10.2015)

Ulusal azınlık derneklerinin kendi aralarında dayanışma ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde ortak faaliyetler üretmelerinin sivil toplum ve demokrasinin gelişmesi ile insan haklarının korunması açısından önemi açıktır. Hoşgörüyü yüksek bir siyasal kültür oluşturmak için Romanların siyasal örgütlenmeleri teşvik edilmeli, siyaset Roman adayların bireysel çaba gösterdiği bir alan olmaktan çıkarılmalıdır. Aynı şekilde, egemen toplumun Romanlara karşı geliştirdiği önyargılardan arındırılması, farklılıklara saygı duyan ve farklılığı içeren hoşgörülü bir toplumsal yapı ve kültür oluşturulmasında da Romanların sivil toplum alanında örgütlenmeleri desteklenmeli, ortak faaliyetler üretmeleri sağlanmalıdır. Bu nedenle de, çok ırklı ve çok kültürlü bir toplumda birlikte yaşamının getireceği hassas sorunların milliyetçi tutku ve coşkulardan uzak bir biçimde tartışılması gerekmektedir. Hırvatistan, Romanların da içinde bulunduğu ulusal azınlık gruplarının haklarını gerçekleştirmeye yönelik olarak yasal ve kurumsal zeminlerde ciddi çabalar gösterdiği için bu gün uluslararası camiada saygınlık kazanmış, ulusal azınlıklar sayesinde nüfuzlu ülkelerle sadece kültürel değil, ekonomik olarak da ilişki ve işbirliğini arttırmış bir ülkedir.⁷³ Hırvatistan'ın ulusal azınlıklara yönelik girişimleri, AB üyesi olarak kabul edilmesinde de etkili olmuştur. Ancak Hırvatistan, sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve diğer alanlarda Roman ulusal azınlığının diğer azınlık grupları ve çoğunluk toplumuyla eşit koşullara sahip olmasını sağlayamamıştır. Ombudsman, Hırvatistan parlamentosu'na verdiği 2014 yılı raporunda Roman Katılımı için Ulusal Strateji'nin amaçlarına erişme konusundaki başarısızlığında önyargıların ve de sorumlu kurumların ihmal ve hareketsizliklerinin önemli payı olduğunu vurgulamış, yerel düzeyde büyük bir mücadele verilmesi gerektiğini dile getirmiştir.⁷⁴

IV. KÜLTÜREL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

1. Genel Bilgi

Romanlar homojen bir grup değildir. Roman kültürü ve gelenekleri içerik ve uygulama açısından belli dönemlere özgüdür. Ayrıca, Roman gelenek ve kültürü onların yaşadıkları toplulukların varsayılan unsurlarından etkilenecek zamanla değişmiştir. Yazılı bir tarihlerinin de olmaması nedeniyle Roman gelenekleri bir takım ortak özellikler üzerinden tanımlanmaktadır. Hırvatistan'da yaşayan Romanlar din açısından da homojen bir topluluk değildir. 4 farklı dine bağlıdırlar. Kalderash, Machavaya, Lovari ve Churari olmak üzere dört ana Roman kabilesi vardır. Hırvatistan topraklarının en eski Roman grupları Kalderash, Machavaya, Lovari ve Churari'dir. Onların kendi iç farklılıkları, kendi ulusal kimliklerini

---

⁷³ Siniša Tatalović, National Minorities and Croatian Democracy Politička misao, Vol. XLIII, (2006), No. 5, pp. 45–59

⁷⁴ Summary Report of the Ombudsman for 2014, p.8

belirlemeyi, geleneksel kùltürlerini korumayı zorlaştırmaktadır. Diğer yandan, Roman kùltürü ve kimliğinin ayırt edici özellikleri ve değerleri, çoğu Roman tarafından yeterince bilinmemektedir. Roman dili de aslında yedi ayrı dil ve çok sayıda lehçeden oluşmaktadır. 2011 nüfus sayımında 14.369 Roman anadilinin Romanca olduğunu belirtmiştir.⁷⁵ Fakat lehçeler bakımından ayrıştırılmış bir bilgi bulunmamaktadır. Araştırmalar Hırvatistan'da bazı Roman topluluklarının atalarının dilini bilmediklerini ve bilenlerin de kullanma alışkanlığına sahip olmadığını, ailelerin bir kısmının kendi dillerini kullanmalarının Hırvat toplumuna hızlı ve eziyetsiz bir şekilde entegrasyona engel olacağına inandığını göstermiştir. Roman diline özgü bir edebiyat, yazılı bir öykünün bulunmamasının da etkisiyle Romanlar tarafından konuşulan çeşitli lehçeler ve sözlü edebiyat arasındaki farklılığın azaltılmasına yönelik olarak, Roman dili ve alfabesinin tutarlılık gösterecek şekilde bir standarta bağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.⁷⁶

Bütün bu farklılıklara rağmen, Romanlar yine de kùltürel gelenekler ve yaşam biçimleri bakımından birbirine çok benzeyen bir topluluktur. Köken olarak Avrupa'dan temelde çok farklı bir kùltürel / medeniyet alanına aittirler. Avrupaya gelirken Avrupa nüfusunun yaşam biçimine hiç uymayan örf ve yaşam biçimlerini de beraberinde getirmiştirler. Çalışma, iş gibi materyalist değerler, aile yapıları ve ilişkileri, eğitim gibi alanlarda toplumun geri kalanından çok farklı tutum ve davranışlar sergilemektedirler. Yaşam ve değer sistemlerindeki ayrışma, toplumun Romanlara karşı güvensiz, klişe ve önyargılı tutum takınmalarına neden olmakta, böylece iki grup arasında derinleşen bir sürtüşme, ortak yaşam oluşturma konusunda isteksizlik ortaya çıkmaktadır.

Hırvatistan'daki Romanların toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi değer sistemleri ve yaşam biçimleri nedeniyle kùltürel yaşamdan da dışlandıkları gözlenmektedir. Roman kùltürünün bir parçası olarak Romanlar, günlük yaşam biçimleri, dış görünümleri, değerleri, kurumlar ve kişilerle ilişkileri, davranış ve tutumları nedeniyle bir alt kùltür olarak nitelendirilmekte ve baskın toplumsal kùltür tarafından aşağılanmaktadır.⁷⁷Hırvatistan

---

⁷⁵ Hırvatistan'da kayıt altına alınmış nüfus resmi verilerde 16.975 olarak bildirilmekle birlikte, çeşitli kaynaklarda 30.000-40.000 civarında olduğu söylenmektedir. Bu durumda 2011 nüfus sayımında anadilini Romanca olarak bildiren Roman sayısına bakıldığında, Romanların büyük bölümünün kendi dillerini kullandıkları düşünülebilir. Bkz. Census of Population, Households and Dwellings 2011, Population by Citizenship, Ethnicity, Religion and Mother Tongue, Croatian Bureau of Statistics, Zagreb 2013, p.10, p.12

⁷⁶ National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, p.95; Lynette şikic'-Mic'anovic', Arthur R Ivatts, Danijel Vojak, Marija Geiger-Zeman (2015), Roma Early Childhood Inclusion+ Croatia Report, Open Society Foundation- Roma Education Fund-UNICEF, p.27

⁷⁷ ibid., pp.33-34

Anayasası, ulusal azınlıkların kültürel veya başka nedenle dışlanmalarını engellemek üzere ulusal azınlığın insan hak ve özgürlüklerine sahip olmak ve kullanmak bakımından diğerleriyle eşit haklara sahip olduklarını beyan etmiş, ayrımcılığı yasaklamıştır. Ayrıca ulusal azınlıkların dil ve alfabelerini de içeren kültürel özelliklerini sürdürebilmelerini sağlamak adına dil ve alfabelerini kullanma özgürlüğü ve kültürel özerkliklerini güvence altına almıştır (m.15). Herkesin özel ve aile yaşamına, onur ve itibarına saygı duyulacağı ve yasalarla güvence altına alınacağı belirtilerek kültürel yaşamın önemli bir parçası olan aile ve özel yaşam dokunulmaz kılınmıştır (m.35).

Ulusal azınlıkların kültürel haklarının korunmasına ilişkin güvenceler en geniş anlamda 2002 yılında kabul edilen Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası'nda yer almıştır.⁷⁸ 2000 yılında kabul edilen Hırvatistan Cumhuriyeti'nde Ulusal Azınlıkların Dil ve Alfabelerinin Kullanımı Hakkında Yasa⁷⁹ ile ulusal azınlık dillerinin özel, kamusal ve resmi alanlarda kullanımına ilişkin düzenlemeler yapılmış; ulusal azınlık dillerinin eğitimde kullanımına ilişkin olarak ise, yine aynı yılda Ulusal Azınlık Diliyle Ve Harfleriyle Eğitim Yasası kabul edilmiştir. 2009 yılında Ayrımcılık Yasası Kanunu yürürlüğe girmiş, Ceza Kanunu'nda ayrımcılık suç olarak düzenlenmiştir.

Hırvatistan, uluslararası hukuk alanında da Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi başta olmak üzere, azınlıkların ve yetki sınırları içinde yaşayan herkesin kültürel haklarını korumaya yönelik pek çok sözleşmenin tarafıdır. Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası'nda, Hırvatistan'ın tarafı olduğu Bölgesel Veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı, Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ve diğer uluslararası sözleşmelere göre dil, din, gelenek ve kültürel miras gibi azınlık kimliğinin birer parçası olan unsurların korunacağı, azınlık kültürlerinin korunması ve gelişmesi için gerekli koşulların sağlanmasına yönelik çaba gösterileceği genel bir hükümlerle taahhüt altına alınmıştır (m.6/2).

2. Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası'nda Kültürel Hak ve Özgürlükler

Yasa'nın 7-18. maddelerinde azınlıklara özgü kültürel hak ve özgürlükler ayrı ayrı ifade edilerek yerine getirilmesi konusunda güvenceli bir katalog oluşturulmuştur. Genel hatlarıyla bakıldığında Yasa'nın bu bölümde azınlıkların kültürel haklarına ilişkin şu düzenlemelerin yapıldığı görülür;

---

⁷⁸ Constitutional Law on The Rights of National Minorities, (Official Gazette no. 155/2002) http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation__Constitutional-Law-on-the-Rights-NM.pdf (15.10.2015)

⁷⁹ The Law on The Use of Language And Script of The National Minorities in The Republic of Croatia, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)032-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)032-e) (16.10.2015)

Genel Hükümler

- Ulusal azınlıkların kamusal, özel ve resmi alanda kendi dil ve alfabelerini kullanabilmeleri,
- Kendi dil ve alfabelerine göre eğitim görmeleri,
- Kendi nişan ve sembollerini kullanabilmeleri
- Kültürel kaynak ve geleneklerinin korunmasını, kendi kültürlerini ifade, geliştirme ve korumayı kapsayan kültürel özerklik sağlanması,
- Kendi dil ve alfabelerini kullanarak yazılı medya ve kamuoyunu bilgilendirme hizmetlerine erişebilmeleri (haber alma ve yayma hakkı anlamında),
- Hak ve özgürlüklerini kullanmalarını ve varlıklarını tehlikeye atacak eylemlerden korunmaları,

Hak ve Özgürlükler

- Ad ve soyadlarını resmen kaydettirebilme ve kullanabilme hakkı,
- Kullandıkları dilde basılmış kimlik kartlarına sahip olma ve kullanabilme hakkı,
- Nüfusun en az 1/3'ünün ulusal azınlıklardan oluştuğu özerk yönetim birimlerinde azınlık dili ve alfabelerinin resmi zeminde kullanımı bakımından eşitlik
- Özerk yönetim birimlerinde ulusal azınlıkların dil ve alfabelerinin resmi kurumlar önünde ve işlemlerde kullanımına yönelik alınacak yasal ve uygulama tedbirlerinin geliştirilmesi
- Bu birimlerde yer, sokak, cadde adlarının ulusal azınlık dil ve alfabeleri uyarınca düzenlenmesi
- Ulusal azınlıkların kutlama ve tatillerinde nişan ve sembollerini özgürce kullanabilmeleri,
- Resmi törenlerde ulusal azınlıkların nişan ve sembolleri Hırvatistan Cumhuriyeti'nin nişan ve sembolleriyle aynı anda gösterilecek, milli şarkı veya marşları okunacaktır.
- Yerel ve bölgesel özerkliğe sahip yönetim birimleri ulusal azınlığın bayrak ve sembollerinin resmi alanda kullanılmasına ilişkin usul ve esasları tüzüklerinde belirleyeceklerdir.
- Ulusal azınlık üyeleri ulusal ve kültürel kimliklerini görünür kılmak, tanıtmak, korumak ve geliştirmek amacıyla dernek ve vakıflar kurabilir; müze, kütüphane yayıncılık, kültürel ve bilimsel faaliyetlerle ilgili kurumlar oluşturabilir.

- Ulusal azınlıklar tarafından gerçekleştirilecek radyo-televizyon yayıncılığı, eğitim, müze ve kütüphanecilik faaliyetleri ile kamusal enformasyon hizmetleri yasalarla düzenlenir.
- Ulusal, bölgesel ve yerel çapta yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşları, ulusal azınlıkların kültürel, dini ve diğer kimlikleri ile ulusal miras ve geleneklerinin tanıtılması ve korunmasını teşvik etmek, azınlık dillerinde ulusal azınlık üyelerini bilgilendirmek için tasarlanmış yayın ve programlar geliştirmek, özerk azınlık yönetimlerinin çalışmaları ve görevleri hakkında bölgedeki ulusal azınlık üyelerini bilgilendirmekle görevlidir. Kamuyu bilgilendirmeye yönelik hizmet veren (basın, radyo ve televizyon) tüzel kişiler, ulusal azınlık kurum ve kuruluşlarının kendilerine yönelik programların oluşturulmasına katılmalarını sağlamakla yükümlüdür.
- Ulusal azınlıkların sahibi olduğu radyo-televizyon kuruluşları tarafından yapılacak azınlık programlarının finansmanına devlet bütçesi ile yerel ve bölgesel özyönetim birimlerinin fon ve bütçelerinden ne ölçüde katkı verileceği, ulusal azınlık konseylerinin önerisi üzerine uzman yerel ve bölgesel öz yönetim birimleri tarafından ya da Ulusal Azınlıklar Konseyi'nin önerisi üzerine Hırvatistan Hükümeti tarafından belirlenecektir.
- Azınlık dilinde radyo, televizyon ve basım yoluyla ulusal azınlık üyelerinin bilgi ve haber alma haklarının güvence altına alınabilmesi için ulusal azınlık üyeleri, azınlık özerk yönetimleri ve azınlık kuruluşlarının kamusal bilgi faaliyetleri ile olan ilişkisi yasalarla düzenlenecektir.

Romanların geleneksel kültürünü korumak ve Roman ulusal azınlık için kültürel özerkliğin ön koşullarını yaratmak üzere 2004 yılından bu yana her yıl devlet bütçesinden ödenek ayrılmaktadır. Ayrıca bu amaca yönelik Ulusal Azınlıklar Konseyi, Devlet Kurumları, yerel ve bölgesel kurumlar, AB ve diğer uluslararası fonlar tarafından da destek verilmektedir. Ulusal Azınlıklar Konseyi ödenekleri, koreograf ve öğretmenlere, müzik aletleri ve halk kostümlerinin edinimine ve diğer programlara yapılan harcamalarda, daha açık deyişle geleneksel Roman kültürünü finanse etmek için kullanılmaktadır.⁸⁰ Kültürel alana ilişkin bir başka gelişme ise, 2008 yılında Roman dilinin yok olmasının önlenmesi ve her düzeyde okur-yazarlığı ve Romanların eğitimini teşvik amacıyla Veljko Kajtazi tarafından ilk Romanca-Hırvatça ve Hırvatça-Romanca Sözlüğün yayınlamış olması, ikincisinin ise 2010 yılında Hırvatistan Başbakanı'nın desteğiyle yayınlanmasıdır.

---

⁸⁰ Protection of the Roma in Croatia, October 2010, pp.4-5, <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201011/20101124ATT00191/20101124ATT00191EN.pdf> (16.10.2015)

Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Yasası'nın uygulanmasıyla ilgili olarak 2011-2013 dönemini kapsayan bir eylem planı kabul edilmiştir. Yasanın ulusal azınlıkların hak ve özgürlüklerini korumaya ilişkin tüm alanları, eylem planında yer almıştır. Bu dönemde Hırvat Parlamentosu da "Dünya Roman Dili" etkinliklerinin düzenlenmesine, Zagreb Üniversitesinde Roman dili, edebiyatı ve kültürünü içeren kurslar açılmasına, Uluslararası Roman Soykırım Kurbanlarını Anma Günü" nün kutlanmasına destek vermiştir.⁸¹

En üst düzeyde uygulanma başarısı olarak gösterilen "Romanlar İçin Ulusal Program", kabul edildiği 2003 yılından bu yana oldukça uzun bir zaman geçmesine rağmen, sadece 2/3'lük bölümü uygulanabilmiştir. Medyada azınlıkların temsili ya da ulusal azınlık gruplarının sahip olduğu yazılı ve görsel medyanın etkinliği konusunda ise pek yol alınamamıştır. Hala ana akım medya, ulusal azınlıklara yönelik açık veya gizli ayırıcı dil kullanmaya devam etmekte⁸², azınlık programlarına ise çok az yer vermektedir. 2011-2012 dönemine ilişkin hazırlanan bir gölge rapora göre, o döneme kadar kamusal radyoda azınlık sorunlarına yönelik sadece iki program yapılmıştır. Hırvat Televizyonunda da aynı şekilde bu konuya özgü iki program gösterilmiştir. Bu sorumluluğun en azından devlet yayın kuruluşu tarafından tam olarak yerine getirilmesini sağlamak için Hükümet Hırvat Radyo Televizyonu ile 2013-2017 dönemini kapsayan bir anlaşma imzalamıştır.⁸³ Ancak Ombudsman 2014 raporunda, televizyon kuruluşlarının azınlık dilinde yayın yapma yükümlülüğünü yerine getirmediğini beyan etmiştir. Raporda, Hırvat televizyonunun azınlıklar konusunda uzman gazeteci ve yayımcı sayısı ile beraber, eğitim ve azınlık dillerindeki programlarla azınlıklar için yapılan program payını arttırması, ulusal azınlık üyelerini bilgilendirmeye yönelik programların yayın planının hazırlanmasında Ulusal Azınlıklar Konseyi ile doğrudan ve sürekli ilişki içinde bulunulması önerilmiştir. Ombudsman, radyo programlarının ise sayısının hala yetersiz olduğunu, ancak radyo istasyonlarının yine de yasal yükümlülüklerini yerine getirdiğini ifade etmiştir.⁸⁴

---

⁸¹ National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21 Croatia, Human Rights Council Working Group on the Universal Periodic Review Twenty-second session 4–15 May 2015, A/HRC/WG.6/22/HRV/1, p.16

⁸² Antonija Petričušić, Promoting Ethnic Pluralism in Croatia: Institutions, Participation and Representation, <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=482290> (16.10.2015)

⁸³ National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21 Croatia, Human Rights Council Working Group on the Universal Periodic Review Twenty-second session 4–15 May 2015, A/HRC/WG.6/22/HRV/1, p.15

⁸⁴ Summary Report of the Ombudsman for 2014, Zagreb, 31 March 2015, p.7, <http://www.ombudsman.hr/index.php/en/documents-3/ombudsman-s-reports/finish/15-ombudsman-s-reports/648-summary-annual-report-for-2014>

Ombudsmanın da dile getirdiği bu sorunların kaynağında bu konuya özgü yasal düzenlemelerde ulusal azınlıklarla ilgili yayınların niceliği ve niteliğine ilişkin bir açıklık bulunmaması yatmaktadır. Ulusal azınlıklara yönelik program yapan ya da haber ve bilgi veren görsel ve işitsel medya kuruluşlarına devlet desteği sağlanması da olumlu bir sonuç üretememiş görünmektedir. Kültürel ve dilsel farklılıkların yansıtılmasında en önemli görevin ana akım medyaya düştüğü açıktır.⁸⁵

Hırvatistan'da 2012 yılında Kamu Yönetimi Bakanı tarafından Hırvatistan Cumhuriyetinde Ulusal Azınlıkların Dil ve Alfabelerinin Kullanımı Hakkında Yasa'nın tutarlı bir şekilde uygulanması için bir yönerge kabul edilmesi de olumlu bir gelişmedir. Yönerge uyarınca, tüm yerel birimlerdeki belge ve işlemler, ulusal azınlıkların dil ve alfabelerini eşit biçimde kullanmaları esasına dayanan haklarını güvence altına alacak şekilde yürütülecektir. Yerel yönetim birimleri tüm çalışmalarını bu şekilde yürütmekle yükümlüdür. 2013 yılının ikinci yarısından itibaren uygulamalar izlenecek, izleme sonuçlarına göre uygun önlemler alınacaktır. Uygulama için geçen süre henüz kısa olduğu için izleme sonuçları hakkında resmi ya da gayri resmi bilgi edinilememiştir.

Ulusal azınlık haklarının korunması ve izlenmesine ilişkin kurumsal yapı üzerinde de değişiklikler yapılmış, Nisan 2013'te bir Hükümet kararnamesi ile İnsan Hakları Kurumu ve Ulusal Azınlıklar Kurumu birleştirilerek İnsan Hakları ve Ulusal Azınlık Hakları Dairesi adıyla tek bir kurum oluşturulmuştur. Yeni kurumun temel görevi, Ombudsmanın yıllık raporlarındaki önerileri izlemek ve Ombudsmanın önerilerine uygun olarak gerçekleştirilecek faaliyetlere ilişkin raporlar hazırlamaktır. Böylece, diğer başvurularla birlikte ulusal azınlık üyelerinden gelen şikayetlere ilişkin Ombudsmanın'ın getirdiği çözüm ve önerilerle insan haklarının gelişmesine yönelik öneri ve raporlarının hayata geçirilip geçirilmediğinin izlenmesi, insan hakları sorunlarının kademeli bir yapı içinde bir kez de bu Daire tarafından ele alınması mümkün olabilecektir.⁸⁶ Ancak 2014 raporunda Ombudsman, İnsan Hakları ve Ulusal Azınlık Hakları Dairesi'nin ulusal, yerel ve bölgesel düzeyde Roman Katılımı İçin Ulusal Strateji'de öngörülen tedbirlerin uygulanmasından sorumlu organların eylemlerini hem içerik hem de zamanlama bakımından uyumlu hale getirmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁷

---

⁸⁵ ENAR SHADOW REPORT 2011-2012, Racism and related discriminatory practices in Croatia Centre for Peace Studies, pp.34-35, <http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/publications/shadow%20report%202011-12/Croatia.pdf> (15.10.2015)

⁸⁶ International Covenant on Civil and Political Rights Human Rights Committee Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, Third periodic reports of States parties due in 2013, Croatia, CCPR/C/HRV/3, p.2

⁸⁷ Summary Report of the Ombudsman for 2014, p.9

3. Dini Hak ve Özgürlükler

Hırvatistan Anayasası'nın 41. maddesine göre tüm dini topluluklar yasa önünde eşittir ve devletten ayıdır. Dini topluluklar yasalara uygun olmak kaydıyla kamuya dini hizmet verebilirler, okul, akademi, sosyal ve yardımlaşma kurumları kurabilir ve yönetebilirler. Faaliyetleri devlet tarafından korunmaktadır. Aynı şekilde dini ve diğer inançlarını açığa vurma özgürlüğü ile beraber din ve vicdan özgürlüğü Anayasa'nın güvencesi altındadır (m.40). Bu hak ve özgürlükler Dini Toplulukların Hukuki Statüsü Hakkında Kanun ile düzenlemeye kavuşturulmuştur. İlgili Kanun'da dini cemaatlerin kendi iç organizasyonlarını, idari kurumlarını, hiyerarşik düzen ve yetkilerini, kendilerini temsil edecek kişi ve organlarını, örgüt yapısını, inançlarını açığa vurma şeklini ve içeriğini, kendi merkezi kurumları ile diğer dini cemaat ve dini derneklerle ilişkilerini ve Hırvatistan Cumhuriyeti Anayasası'nda düzenlenen diğer konuları serbest ve özgürce belirleyebilecekleri kabul edilmiştir. Ancak inanç ve faaliyetleri aracılığıyla kendi üyelerine, diğer vatandaşlara ve dini cemaatlere karşı önyargı oluşturmaz, hoşgörüsüzlüğü yayamazlar. Ayrıca diğer dini cemaatlerin ya da inançsız kişilerin inanç ya da inançsızlıklarını kamusal alanda dışa vurmalarına müdahale edemez; dini hizmetlerini yerine getirme, dini inançlarını dışa vurma usul ve kapsamı yasal düzene, genel ahlaka, yaşama, sağlık ve diğer hak ve özgürlüklere aykırı olamaz.⁸⁸ Anayasal Ulusal Azınlık Hakları yasası'nda da ulusal azınlıkların dini hakları ve pratikleri güvence altına alınmıştır (m.7/5).

Hırvatistan'da Ortodoks ve İslam dini cemaatleri en büyük dini azınlıklardandır. Bu çerçevede 2009-2013 döneminde Merkezi Devlet Bütçesinden en fazla finansal destek alan dini azınlık, Sırp Ortodoks Kilisesi'dir. İkinci sırada yer alan İslam Cemaati'ne verilen yardım miktarı, Sırp Ortodoks Kilisesi'ne ödenen miktarın ¼'ünden daha azdır. Yine de Müslüman cemaatine diğer cemaatlerin 4-18 katı kadar destek yapıldığı görülmektedir.⁸⁹

Hırvatistan'da yaşayan Romanlar, dini inanç ve bağlı oldukları dini topluluklar açısından bölünmüş durumdadır. 2011 nüfus sayımına katılan toplam 16.975 Roman'dan 8.299'u Katolik, 5.039'u Müslüman, 2.381'i Ortodoks dinine bağlı olduğunu bildirmiş; 414'ü bu konuda bilgi vermemiş, 255 Roman ateist olduğunu, 124 Roman ise diğer dinler, hareketler ve felsefi inançlara bağlı olduğunu açıklamıştır.⁹⁰ Görüldüğü gibi Romanların büyük bölümü,

---

⁸⁸ National Programme of Protection And Promotion of Human Rights For The Period 2013–2016, The Government of the Republic of Croatia Office for Human Rights and National Minority Rights, Zagreb, 2013, p.98.

⁸⁹ FOURTH REPORT SUBMITTED BY CROATIA PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 2 OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES, Received on 11 September 2014, ACFC/SR/IV(2014)012, pp.138-141

⁹⁰ Census of Population, Households and Dwellings 2011, Population by Citizenship, Ethnicity, Religion and Mother Tongue, Croatian Bureau of Statistics, Zagreb 2013, p.17

çoğunluğun kabul ettiği (%86.2) Katolik dinine bağlıdır. Romanlar arasında ikinci yaygın din ise Müslümanlıktır. Bu durumda Müslüman Romanların çifte ayrımcılığa maruz kalmaları mümkündür. Çünkü Hırvat toplumunun sadece %1.47'si Müslümandır. Toplam nüfusun %4.44'ü Ortodokslik kurumuna bağlıdır ve bu grup da Müslüman gruplardan sayıca fazladır. Fakat Romanların dini tercihlerinden dolayı bir ayrımcılığa uğradığı yönünde bir bilgi yoktur. Zaten Hırvatistan'da dini cemaatler kendilerini ulusal kimlikleriyle birlikte ifade etmektedirler (Hırvat Katolik Kilisesi, Boşnak Müslümanlar gibi). Ayrıca toplum içinde yaygın anlayış, Ortodoks Kilisesinin üyelerinin çoğunun Sırp, Katolik Kilisesinin Hırvat, İslamiyet mensuplarının ise Boşnak olduğu yönündedir.

Hırvatistan'da son yıllarda azalmakla birlikte, dini liderlere ve kurumlarına yönelik vandal saldırılara en fazla maruz kalan dini cemaat Sırp Ortodoks Kilisesi'dir.⁹¹ İslam toplumu ise daha şanslı olmakla birlikte Irak İslam Devleti ve Musul'daki Hıristiyan evlerin işaretlenmesi kopyalayan bir olay gerçekleşmiş; 2014 Eylül ayında Dubrovnik İslam toplum merkezine spreyle boyanmış ve Arap harfleriyle "nun," (rahibe) yazılmıştır.⁹² 2013 yılında da Rijeka'da yeni açılan İslam Merkezine taşlı saldırıda bulunulmuştur. Yahudi cemaatine karşı da anti-Semitik grafitiler aracılığıyla, Ortodoks papazlara ise sözlü olarak, mezarlık ve kiliselere ise fiziken saldırıldığı bilgileri resmi kayıtlara geçmiştir. Fakat azınlık dinlerine karşı geliştirilen bu tür taciz ve işlenen suçlar münferit düzeyde ve istisnaidir. Bu tür olaylarla ilgili dini cemaat liderleri tarafından dile getirilen en önemli sorun, polis korumasının yetersiz olduğu, bu tür olaylar karşısında polisin pasif ve ihmali tutum aldığı, saldırganların tespiti ve cezalandırılması konusunda yetkililerin istekli olmadığı ve zaten failerin nadiren cezalandırıldığıdır.⁹³ Zaten Hırvatistan Ombudsmanı da son yıllarda verdiği her raporda azınlıkların ulusal, etnik ya da ırkına dayalı olarak ayrımcılığa uğradığı, bu zeminlere dayalı ayrımcılık vakalarının ise özellikle hukuki statü, eğitim, çalışma, sosyal güvenlik ve sağlık haklarına ilişkin alanlarda gerçekleştiğini sayı ve oranlarla açıklamaktadır.⁹⁴ Dini haklara yönelik ayrımcılık ya da ihlal iddiaları ise toplam şikayet başvuruları içinde oldukça az bir yer kaplamakta, bunların ne kadarının Roman kökenli bireylerce yapıldığı ise bilinmemektedir.

---

⁹¹ <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2013religiousfreedom/index.htm#wrapper> (21.10.2015)

⁹² <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper> (21.10.2015)

⁹³ Mira Lulic & Nives Mazur Kumric, "Religious Minorities in The Media Space of The Republic of Croatia", pp.109-110

⁹⁴ Universal Periodic Review on Human Rihts in The Republic of Croatia - NHRI REPORT, 2nd cycle, September 2014, pp.4-5; Summary Report of the Ombudsman for 2014, Zagreb, 31 March 2015, <http://www.ombudsman.hr/index.php/en/documents-3/ombudsman-s-reports/finish/15-ombudsman-s-reports/648-summary-annual-report-for-2014>; Report of The Ombudsman to The UN Human Rights Committee Under The International Covenant on Civil And Political Rights, Zagreb, February 2015, pp.4-5; Republic of Croatia Ombudsman Summary Report for 2013, Zagreb, 31 March 2014; Republic of Croatia Ombudsman Summary Activity Report For 2012, Zagreb, March 2013

SONUÇ

Araştırmalar göstermiştir ki; Hırvat çoğunluk, Romanları mevcut toplumsal normlara bağlı olmadıkları için eleştirmekte, Romanları kollektif bir kimlik olarak değerlendirip, olumsuz algı ve tutumlarını “tüm Romanları” içeren bir genelleme içinde sürdürmektedirler. Hırvatistan vatandaşlarının % 40’tan fazlası Romanları ‘yabancı’ olarak görmekte, güvenlik, kültür ve siyaset alanında Hırvatistan için tehlike kaynağı olarak değerlendirmektedir. Bu algılar Romanların etnik veya ulusal kökene dayalı şiddet ve nefret söyleminin en kötü biçimlerine maruz kalmasına da neden olmaktadır. Romanlarla toplumsal çoğunluk arasındaki fiziksel ve sosyal mesafenin daraltılması, nefret ve şiddetin önlenmesi ve Romanların sosyo-ekonomik açıdan güçlendirilmesi amacıyla yasal ve idari tedbirler alınmış olmakla beraber, bu çabalar sonuçlarını iyi uygulanmak koşuluyla orta ve uzun vadede gösterecek olup, algı ve tutum değişikliğine yönelik diğer çalışmalarla da desteklenmelidir.

Hırvatistan’da yaşayan Romanların insan hakları açısından durumlarına bakıldığında ise, sosyolojik araştırmalar ve diğer veriler tüm hak kategorilerinde Romanların toplumun geri kalanından çok daha zayıf konumda olduğunu göstermektedir. Sosyo-ekonomik statü açısından güçsüz, örgütlenme bilinci ve isteğinden yoksun bir topluluk olan Romanlar, siyasal örgütlenme ve siyasete katılımda çok düşük oranlarda temsil edilmekte, düşük eğitim düzeyleri ile elverişsiz konut ve mekanlardaki yaşam koşullarına bağlı olarak işgücü piyasasına dahil olamamakta, eğitim, konut, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlardaki insan haklarından yararlanmada diğer azınlık gruplarının gerisinde kalmaktadırlar. İnsan haklarının bir bütün olduğu, tüm hak gruplarının birbirini etkilediği, herbir insan hakkının diğerleriyle birlikte kullanıldığında anlam kazandığı ve etkili sonuçların ancak bu şekilde elde edilebildiği bilinmektedir. Roman toplumu, “insan haklarının bütünselliği” ilkesinin önemini ve bu savın doğruluğunu gösteren somut bir örnek olduğu gibi ayrımcılık olgusunun insan haklarının yerine getirilmesi üzerindeki olumsuz etkilerini de üzerinde barındırmaktadır.

Hırvatistan’da Romanlara yönelik ayrımcılığın sona erdirilmesi ve toplumsal yaşamın tüm alanlarına eşit olarak katılımlarının sağlanması için başta Anayasa olmak üzere Anayasal Ulusal Azınlık Hakları Kanunu ve ilgili diğer düzenlemelerle genel olarak azınlıklara, özel olarak da Romanlara yönelik hukuki tedbirler alınmış, AB ve BM’in mali ve teknik yardımlarıyla uygulamaya ilişkin stratejik plan ve programlar geliştirilmiştir. Ancak bu programların hayata geçirilmesi konusunda ciddi sıkıntıların yaşandığı gözlemlenmektedir. Kaynağında insiyatifin siyasi iradeye terk edilmiş ve büyük ölçüde bütçe imkanlarına bağlı olmasının yattığı düşünölen sıkıntıların açılması ile Romanların insan onuruna yaraşır bir ortam ve koşullara kavuşması, hak ve özgürlüklerden ayrımsız olarak yararlanabilmesi mümkün olacaktır. Ancak bunun için Roman azınlığın

öncelikle beslenme ve barınma olmak üzere, konut, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, çalışma ve siyasi katılım haklarının yerine getirilmesini teminat altına alacak ilave yasal düzenlemelerin yapılmasına, AB'den aktarılan fonların ve desteğin artırılmasına, toplumsal dışlanmayı önleyecek her türlü tedbirin alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

****

KAYNAKÇA

2014 Country Reports on Human Rights Practices - Croatia <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=country&docid=559bd57328&skip=0&coi=HRV&querysi=roma&searchin=fulltext&sort=date> (27.10.2015).

Act on Foundations and Funds “Narodne novine”-“Official Gazette” No.x 36/95 (1 June, 1995)

Ádám Kullmann, Robert Kushen, Márton Rövid, Orsolya Szendrey, and Violetta Zentai (Editors), “Civil Society Monitoring on the Implementation of the National Roma Integration Strategy and Decade Action Plan in 2012 and 2013” Summary Report, Decade of Roma Inclusion Secretariat Foundation, 2014, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9772_file1_civil-society-monitoring_summary-report-1.pdf (27.10.2015).

Advancing the Education of Roma in Croatia REF Country Assessment – 2014, Roma Education Fund, http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/cro_country_assesment_2015.pdf (25.10.2015).

Antonija Petričušić, Promoting Ethnic Pluralism in Croatia: Institutions, Participation and Representation, <http://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=482290> (16.10.2015).

Antonija Petričušić, “The Role of Political Parties in Minority Participation in Croatia” in *Political Parties and Minority Participation*, Friedrich Ebert Stiftung - Office Macedonia, Skopje 2008.

CASE OF ORŠUŠ AND OTHERS v. CROATIA (*Application no.15766/03*), European Court Of Human Rights Grand Chamber, JUDGMENT STRASBOURG 16 March 2010.

Census of Population, Households and Dwellings 2011, Population by Citizenship, Ethnicity, Religion and Mother Tongue, Croatian Bureau of Statistics, Zagreb 2013.

Charlotte Kühlbrandt, Katharine Footman, Bernd Rechel, Martin McKee, “An examination of Roma health insurance status in Central and Eastern Europe”, *The European Journal of Public Health Advance Access published February 5, 2014*, <http://eurpub.oxfordjournals.org/content/eurpub/early/2014/02/05/eurpub.cku004.full.pdf> (13.10.2015).

COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS, An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. http://ec.europa.eu/justice/policies/discrimination/docs/com_2011_173_en.pdf

Constitutional Law on The Rights of National Minorities, (Official Gazette no. 155/2002) http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/Legislation__Constitutional-Law-on-the-Rights-NM.pdf (15.10.2015).

Council of Europe High Level Meeting on Roma Strasbourg, 20 October 2010, "The Strasbourg Declaration on Roma.

Croatia Land and People, Editors: Mladen Klemenčić, Ankica Šunjić, Zvonimir Frka-Petešić, The Miroslav Krleža Institute of Lexicography, Zagreb 2013. http://www.croatia.eu/pdf/Croatia-land_and_people.pdf (5.10.2015).

DECADE OF ROMA INCLUSION PROGRESS REPORT, UNDP, <http://www.undp.org/content/dam/rbec/docs/DORI%20REPORT.pdf> (28.10.2015).

Decade of Roma Inclusion 2005-2015 Action Plan, Zagreb, March 2005, pp.41-42; National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia.

Dunja Potočnik, Access to Education and Educational Achievements of Roma Children and Youth in Croatia, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9469_file5_dpocotnik_22042013_en-%255Bcompatibility-mode%255D.pdf (25.10.2015).

Džakula A, Sagan A, Pavić N, Lončarek K and Sekelj-Kauzlarić K. Croatia: Health system review. Health Systems in Transition, 2014; 16(3): 1–162, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/252533/HiT-Croatia.pdf?ua=1 (13.10.2015).

ECRI REPORT ON CROATIA (fourth monitoring cycle), Adopted on 20 June 2012, Published on 25 September 2012, CRI(2012)45.

ENAR SHADOW REPORT 2011-2012, Racism and related discriminatory practices in Croatia Centre for Peace Studies, <http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/publications/shadow%20report%202011-12/Croatia.pdf> (15.10.2015).

European Social Charter 3rd report on the implementation of the European Social Charter submitted by The Government of Croatia (Articles 11, 13 and 14 for the period 01/01/2005 – 31/12/2007) Report registered at the Secretariat on 17/02/09 CYCLE XIX-2 (2009), RAP/Cha/CRO/III(2009).

European Social Charter European Committee of Social Rights Conclusions XX-1 (2012) (CROATIA) Articles 1 and 9 of the 1961 Charter and Article 1 of the 1988 Additional Protocol, January 2013.

Fourth Report Submitted by Croatia Pursuant to Article 25, Paragraph 2 of The Framework Convention for The Protection of National Minorities, Received on 11 September 2014, ACFC/SR/IV(2014)012 Strasbourg, 1 September 2014.

<http://www.eurasia.undp.org/content/rbec/en/home/library/roma/roma-poverty-human-development-perspective/> (8.10.2015).

<http://www.hr.undp.org/content/croatia/en/home/presscenter/articles/2014/10/24/roma-in-croatia-in-a-multiple-disadvantaged-position.html> (13.10.2015).

http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_croatia_strategy_en.pdf (10.10.2015).

<http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2013religiousfreedom/index.htm#wrapper> (21.10.2015).

International Covenant on Civil and Political Rights Human Rights Committee Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure, Third periodic reports of States parties due in 2013, Croatia, CCPR/C/HRV/3.

International Trade Union Confederation (ITUC) Internationally Recognised Core Labour Standards in Croatia Report For The WTO General Council Review of The Trade Policies of Croatia (Geneva, 24 and 26 March, 2010), http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/CLC_Croatia.pdf (20.10.2015).

Labour Act (consolidated text), Zagreb, 21 September 2004.

Law on Associations, Official Gazette of the Republic of Croatia, No. 88 of October 11, 2001.

Laura Šakaja/Hrvoje Šlezak (2013), The Romani ("gypsies") in The Social Space of Post-Socialist Countries: The Example of Croatia, *The Overarching Issues of the European Space..* Ed. Faculdade Letras Universidade Porto.

Lilla Farkas (European Network of Legal Experts in the Non-Discrimination Field), Report on discrimination of Roma children in education, European Commission Directorate-General for Justice, October 2014.

Ljubica Žunić, Healthcare in Croatia, University of Split University Department for Health Studies, Trondheim, May 2014, <http://hist.no/attachment.ap?id=26992>, (12.10.2015).

Lynette Šikić-Mićanović, Arthur R Ivatts, Danijel Vojak , Marija Geiger-Zeman (2015), Roma Early Childhood Inclusion Croatia Report, Open Society Foundation- Roma Education Fund-UNICEF.

Marc Willers, Recent Developments in EU Anti-discrimination Law Litigating Roma Rights Under EU Law and Experiences From The ECHR, http://www.era-comm.eu/oldoku/Adiskri/10_Race_Roma/2011_04_Willers_EN.pdf (25.10.2015).

Mira Lulic & Nives Mazur Kumric, “Religious Minorities in The Media Space of The Republic of Croatia”, US-CHINA LAW REVIEW, Vol. 11: 94, 2014.

National Roma Inclusion Strategy From 2013 to 2020, Government of The Republic of Croatia, Zagreb, November 2012, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_croatia_strategy_en.pdf (7.10.2015)

National Programme of Protection and Promotion of Human Rights for The Period 2013–2016, The Government of the Republic of Croatia Office for Human Rights and National Minority Right, Zagreb, 2013. (7.10.2015).

National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21 Croatia, Human Rights Council Working Group on the Universal Periodic Review Twenty-second session 4–15 May 2015, A/HRC/WG.6/22/HRV/1.

Office for Democratic Institutions and Human Rights REPUBLIC OF CROATIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 4 December 2011, OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report, Warsaw 3 February 2012.

Promulgating The Amendments to The Croatian Parliamentary Elections Act, Croatian Parliament: I hereby promulgate these Amendments to the Croatian Parliamentary Elections Act, as enacted by the Croatian Parliament at its session of 15 December 2010.

Political Parties Act, Promulgate 7 August 1993.

Progress Report 2014, Decade of Roma Inclusion, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9811_file7_hr-2014.pdf (28.10.2015).

Promulgating The Constitutional National Minority Rights Act, Croatian Parliament: I hereby promulgate the Constitutional National Minority Rights Act, as enacted by the Croatian Parliament at its session of 13 December 2002.

Protection of the Roma in Croatia, October 2010, <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201011/20101124ATT00191/20101124ATT00191EN.pdf> (7.10.2015)

Report by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, following his visit to Croatia from 6 to 9 April 2010, Strasbourg, 17 June, 2010 CommDH(2010)20, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1636837> (14.10.2015).

Report of The Ombudsman to The UN Human Rights Committee Under The International Covenant on Civil And Political Rights, Zagreb, February 2015.

Republic of Croatia Ombudsman Summary Report for 2013, Zagreb, 31 March 2014.

Republic of Croatia Ombudsman Summary Activity Report For 2012, Zagreb, March 2013.

Roma Communities Find Employment Though Cooperatives, 14 February 2014, <http://www.hr.undp.org/content/croatia/en/home/presscenter/articles/2014/02/14/roma-communities-find-employment-through-cooperatives.html> (20.10.2015).

Roma Poverty From a Human Development Perspective, Roma Inclusion Working Papers, UNDP, 2014, pp.23-29, <http://www.eurasia.undp.org/content/dam/rbec/docs/roma%20poverty%20from%20a%20human%20development%20perspective.pdf> (8.10.2015)

Roma Health Report Health status of the Roma population. Data collection in the Member States of the European Union, European Union, 2014.

Savez crkava "Riječ života" and Others v. Croatia, Application No. 7798/08, Strasbourg, December 9, 2010 (Final, March 9, 2011). [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102173#{"itemid":\["001-102173"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102173#{) (22.10.2015).

Siniša Tatalović, National Minorities and Croatian Democracy Politička misao, Vol. XLIII, (2006), No. 5.

Selda Çağlar, "Avrupalı Romanların Hak Arayışları: Ayrımcılığa Karşı Hukuksal Mücadele", in: Disiplinlerarası Yaklaşımla İnsan Hakları", Editör: Selda Çağlar, Beta, İstanbul 2010, s.33-112.

Strategies and Tactics to Combat Segregation of Roma Children in Schools *Case studies from Romania, Croatia, Hungary, Czech Republic, Bulgaria, and Greece*, FXB Center for Health and Human Rights Harvard University 2015.

Summary Report of the Ombudsman for 2014, Zagreb, 31 March 2015, <http://www.ombudsman.hr/index.php/en/documents-3/ombudsman-s-reports/finish/15-ombudsman-s-reports/648-summary-annual-report-for-2014>

Synthesis Report on RESEARCH in the 5 Project Countries - Belgium, Bulgaria, Croatia, Italy and the U.K. 2014, Drafted by *Vedar Gerogiev* and *Alya Vedar* On the basis of the 5 national reports, Supporting Motivation to Intervene on learning and Experience (SMILE), EU Lifelong Learning Programme.

The Law on The Use of Language And Script of The National Minorities in The Republic of Croatia, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(2000\)032-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(2000)032-e) (16.10.2015).

The Situation of Roma 2012, Croatia FRANET National Focal Point Social Thematic Study, Croatian Law Centre – Hrvatski pravni centar.

Universal Periodic Review on Human Rihts in The Republic of Croatia - NHRI REPORT, 2nd cycle, September 2014.

